

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav informačních studií a knihovnictví

Studijní program: informační studia a knihovnictví

Studijní obor: informační studia a knihovnictví

Věra Vondrášková

Aktuální proměny mezinárodního systému ISSN

Bakalářská práce

Praha 2006-08-10

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Eva Bratková

Oponent bakalářské práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení:

Vysoká škola: Univerzita Karlova v Praze
Součást: Ústav informačních studií a knihovnictví

Fakulta: filozofická
Školní rok: 2005/2006

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

pro Věru V o n d r á š k o v o u

obor Informační studia a knihovnictví

Název tématu: Aktuální proměny Mezinárodního systému ISSN

Zásady pro vypracování:

Cílem práce je zmapování podstatných proměn ve vývoji Mezinárodního systému ISSN v posledním období. Největší pozornost bude věnována proměnám, jež jsou objektivním důsledkem zavádění nových informačních technologií v globálním měřítku. Autorka bude potřebné informace čerpat z publikované literatury, dostupných interních materiálů MC ISSN i ČNS ISSN, z konzultací s odborníky (STK) a také z online dostupné databáze registru ISSN.

V rámci zpracování práce autorka:

- Provede základní bibliografickou rešerši k tématu, vybrané tituly literatury, interní dokumentace, materiálů normativní povahy apod. prostuduje a vyhodnotí
- Zanalyzuje obsah databáze ISSN v režimu online v novém systému Virtua/VTLS (na základě příkladů záznamů, zejména elektronických pokračujících zdrojů v novém formátu)
- Získané poznatky uplatní v jednotlivých logicky uspořádaných částech práce; krátká úvodní část bude věnována velmi stručnému vývoji systému ISSN, části další budou prezentovat zjištěné proměny (nová kategorizace pokračujících zdrojů, problematika registrace online zdrojů, změny identifikátoru ISSN, nová softwarová platforma, změny v popisu zdrojů a jeho standardy, výstupy a služby systému aj.)

- Celkově zhodnotí získané poznatky a zkušenosti a stručně nastíní možné směry dalšího rozvoje systému

Bakalářská práce bude připravena a upravena v souladu s platnými vnitřními předpisy FF UK a dalšími metodickými pokyny a normativními dokumenty.

Rozsah grafických prací:

Rozsah průvodní zprávy: cca 35-40 s.

Seznam odborné literatury:

1. ISSN International Centre. *ISSN Home page* [online]. Paris : ISSN International Centre, 2005-12-12 [cit. 2005-12-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.issn.org>>
2. ISSN International Centre. *ISSN Portal* [online]. Paris : ISSN International Centre, 2005- [cit. 2005-12-19]. Zahrnuje přístup do online databáze registru ISSN v systému Virtua. Dostupný z WWW: <<http://portal.issn.org/>>
3. ISSN International Centre. *ISSN Manual. Cataloguing part*. Paris : ISSN International Centre, 2003 109 s.
4. *ISO TC 46/SC 9 Working Group 5 for Project 3297 : Revision of the ISSN standard* [online]. Last update 2004-10-08 [cit. 2005-12-19]. Přístup z WWW: <<http://www.collectionscanada.ca/iso/tc46sc9/wg5.htm>>

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Eva Bratková

Datum zadání bakalářské práce: 19. 12. 2005

Termín odevzdání bakalářské práce:

PhDr. Richard Papík, Ph.D.

.....
Vedoucí součásti – ředitel ÚISK FF UK

.....
Děkan FF UK

V Praze dne 19. prosince 2005

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci zpracovala samostatně a že jsem uvedla všechny použité informační zdroje.

V Praze, 10. srpna 2006

.....

podpis studenta

VONDRÁŠKOVÁ, Věra. *Aktuální proměny Mezinárodního systému ISSN [Current changes of ISSN System]*. Praha, 2006-08-10. 44 s., 12 s. příl. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí diplomové práce Eva Bratková.

Abstrakt

Cílem práce je zmapování podstatných proměn ve vývoji Mezinárodního systému ISSN v posledním období. Největší pozornost je věnována proměnám, jež jsou objektivním důsledkem zavádění nových informačních technologií v globálním měřítku. V práci je nejprve stručně zmíněn vznik Mezinárodního systému ISSN. Další část je věnována nové kategorizaci pokračujících zdrojů, neboť ta je spolu s novými informačními technologiemi hlavním důvodem proměn Mezinárodního systému ISSN. Jádro práce tvoří část pojednávající o proměnách nástrojů, které Mezinárodní systém ISSN pro registraci zdrojů používá. Těmito nástroji jsou norma ISO 3297, software, bibliografický záznam zdroje a jeho formát. Následuje prezentace dopadů těchto proměn na hlavní produkt Mezinárodního systému ISSN – ISSN Registr. Z inovace nástrojů potřebných pro registraci zdrojů a následného zlepšení produktů a služeb lze soudit, že Mezinárodní systém ISSN bude nadále zaujímat významné postavení nejen v knihovnicko – informačním světě a díky své dynamice nezanikne v množství nově vznikajících identifikačních systémů. [Autorský abstrakt].

Klíčová slova

ISSN, mezinárodní standardní číslo, mezinárodní standardní číslo seriálové publikace, mezinárodní standardní číslování, databáze, seriály, elektronické seriály, pokračující zdroje, identifikace, registrace, ISDS, OSIRIS, VIRTUA

Obsah

Předmluva	3
1 Mezinárodní systém ISSN	5
1.1 Vznik MS ISSN	6
1.2 ČR a MS ISSN	6
2 Proměna tradičního seriálu	7
2.1 Nová kategorizace pokračujících zdrojů.....	7
2.2 Definice základních termínů.....	9
2.3 Problematika registrace pokračujících zdrojů.....	10
2.3.1 Rámec pro přidělení čísla ISSN.....	10
2.4 Problematika registrace elektronických zdrojů.....	10
2.4.1.1 Problematika vícenásobných forem nosičů	11
2.4.1.2 Problematika registrace online zdrojů	12
3 Proměny nástrojů registrace MS ISSN	13
3.1 Norma ISO 3297	13
3.1.1 Změny ve sféře MS ISSN	14
3.1.2 Určení zdrojů pro přidělení / nepřidělení čísla ISSN.....	14
3.1.3 Různé formy nosičů zdrojů.....	14
3.1.4 Metadata spojená s přidělením čísla ISSN	15
3.1.5 Harmonizace normy ISO 3297 s Manuálem ISSN.....	15
3.1.6 Podpora a rozšíření používání čísla ISSN.....	16
3.1.7 Správa MS ISSN	16
3.1.8 Vztahy s jinými standardy a systémy	16
3.1.8.1 DOI	16
3.1.8.2 OpenURL.....	17
3.1.8.3 URN	17
3.1.8.4 SICI.....	18

3.1.8.5	EAN	18
3.2	Software	18
3.2.1	Software OSIRIS	18
3.2.2	Výběr nového softwaru.....	19
3.2.3	Software Virtua.....	20
3.2.3.1	Představení softwaru Virtua	20
3.2.3.2	Poradenství	21
3.2.3.3	Školení	21
3.2.3.4	Hardware.....	22
3.2.3.5	Spolupráce s národními centry	22
3.3	Formát záznamů MS ISSN	23
3.3.1	Proměna formátu ISSN.....	23
3.3.2	Hlavní rozdíly mezi formáty ISSN a ISSN MARC 21.....	24
3.3.3	Příklady záznamů z Registru ISSN v novém formátu	28
3.4	Bibliografický záznam MS ISSN	30
4	Dopady na hlavní produkt – ISSN Registr	32
4.1	Mezinárodní databáze ISSN Registr.....	32
4.2	Nová Struktura ISSN Registru.....	33
4.3	Formy zpřístupnění ISSN Registru.....	34
4.3.1	ISSN Registr na nosiči CD-ROM.....	34
4.3.2	ISSN Registr v online režimu	34
4.3.2.1	ISSN Data File	34
4.3.2.2	ISSN Registr prostřednictvím protokolu Z 39.50.....	35
4.3.2.3	ISSN Portal	35
5	Závěr	38
	Seznam použitých zkratk	40
	Seznam použité literatury	41
	Příloha.....	45

Předmluva

Ve své bakalářské práci s názvem *Aktuální proměny Mezinárodního systému ISSN*, se zabývám změnami, kterými Mezinárodní systém ISSN (dále jen MS ISSN) v několika posledních letech prochází.

Elektronické publikování zásadně proměnilo, nebo lépe řečeno dalo vzniknout novým typům zdrojů, jejichž identifikací se MS ISSN zabývá. Ve snaze zachytit aktuální proměny MS ISSN se ohlížím do 90. let 20. století. Tehdy se začalo hovořit o harmonizaci standardů používaných pro zpracování seriálových publikací a o změně definice ze seriálové publikace na pokračující zdroj. Tím byly zastřešeny nově vzniklé typy dokumentů. Je zřejmé, že s novými typy dokumentů přestaly dostačovat dosavadní nástroje, které MS ISSN pro jejich jednoznačnou identifikaci používal. Od října 2003 probíhá revize normy ISO 3297, která definuje mezinárodní standardní číslo seriálu a určuje jeho aplikační pravidla. Novým typům dokumentů přestal dostačovat dosavadní formát ISSN vycházející z formátu US-MARC. Se změnou formátu ovšem přicházejí změny v bibliografickém záznamu. Starý software požadovaný formát nepodporoval. Nejprve bylo tedy nutné zavést nový software. A nový software neproměnil pouze ukládání či export záznamů. Proměnil obsah a strukturu celé databáze ISSN Registr, která je hlavním produktem MS ISSN, a umožnil novou formu přístupu k této jedinečné bázi dat, a to přes webový portál.

Toto téma mě zaujalo svou praktičností a zároveň pro mě bylo výzvou, neboť po zpracování rešerše na toto téma mi bylo jasné, že s publikovanou literaturou nevystačím a že zdrojem mé práce budou interní dokumenty MS ISSN, které lze v ČR získat jen v Českém národním středisku ISSN. Tam jsem díky této práci mohla proniknout a díky ochotě specialistů ze Státní technické knihovny se s fungováním MS ISSN v praxi seznámit.

Cílem této práce je zmapování podstatných proměn ve vývoji MS ISSN v posledním období, se zaměřením na proměny, které jsou důsledkem zavádění nových informačních technologií v globálním měřítku.

Přípravou pro tuto práci byl bibliografický soupis relevantní literatury za období 1990 – 2006, který jsem zpracovala v rámci předmětu Bibliografické a rešeršní služby [Vondrášková, 2005]. Nejdůležitější však byly návštěvy v ČNS ISSN, kde mi jeho zaměstnanci laskavě poskytli své interní dokumenty a trpělivě zodpovídali mé dotazy, často formou názorných prezentací.

Obsah práce je rozčleněn do pěti kapitol. V první krátké úvodní části je představen MS ISSN, jeho vznik a zapojení ČR do tohoto systému. Druhá kapitola se věnuje nové kategorizaci pokračujících zdrojů, neboť ty jsou hlavním důvodem proměn MS ISSN. Třetí kapitola pojednává o proměnách nástrojů registrace MS ISSN. Těmito nástroji jsou norma ISO 3297, software, formát záznamů MS ISSN a bibliografický záznam. Ve čtvrté kapitole jsou prezentovány dopady na hlavní produkt MS ISSN – ISSN Registr a pátá závěrečná kapitola obsahuje celkové zhodnocení získaných poznatků a zkušeností.

Rozsah této práce je 44 stran. Práce obsahuje jednu přílohu. Přílohou je celkový profil formátu ISSN-MARC 21, který mi byl poskytnut v ČNS ISSN. Pro citování jsem použila tzv. Harvardský systém neboli citování pomocí prvního údaje záznamu a data vydání, dle norem ISO 690 a ISO 690-2.

Za pomoc při tvorbě této práce děkuji zejména Evě Jeřábkové za velké množství konzultací ohledně celého systému ISSN, Janu Bayerovi za poskytnutí dokumentů z porad ředitelů center ISSN, Jaroslavě Jílkové za konzultace ohledně vzniku systému ISSN a jeho předchůdcích a Marii Trnkové, za praktické předvedení tvorby záznamů a konzultace ohledně proměn formátu záznamů a také všem ostatním zaměstnancům ČNS ISSN, kteří mě vřele přijali a poskytli mi své cenné zkušenosti. Nemalý dík patří i mým rodičům, kteří mi pro zpracování této práce zajistili technické zázemí a také PhDr. Evě Bratkové, která tuto práci vedla.

1 Mezinárodní systém ISSN

Mezinárodní systém ISSN, dříve ISDS (International Serials Data System, dále jen ISDS), se od 70. let 20. století zabývá identifikací a zpracováním seriálových publikací a pokračujících zdrojů. Jedná se o registrační systém celosvětové seriálové produkce, jehož primární funkcí je vytváření mezinárodní báze dat o seriálových publikacích, která soustřeďuje všechny potřebné informace pro jejich jednoznačnou identifikaci, a zodpovědnost za užívání a rozšiřování této báze.

System je tvořen Mezinárodním centrem ISSN (dále jen MC ISSN) se sídlem v Paříži a národními středisky ISSN, která dohromady vytvářejí Síť ISSN (ISSN Network). Národní střediska shromažďují údaje o registrované seriálové produkci v rámci své celonárodní působnosti a tyto údaje předávají do MC ISSN, které vytváří, spravuje a zpřístupňuje celosvětovou databázi záznamů seriálových publikací a metodicky řídí a usměrňuje činnost národních středisek ISSN.

Základním údajem celého systému ISSN je mezinárodní standardní číslo seriálové publikace (dále jen ISSN), které se vždy váže ke klíčovému názvu publikace. Každé ISSN přidělené seriálové publikaci / pokračujícímu zdroji je zaregistrováno v bázi dat ISSN Registr, který je považován za směrodatný a nejúplnější zdroj pro identifikaci seriálových publikací / pokračujících zdrojů na celosvětové úrovni. Číslo ISSN využívané jako standardní číselný identifikační kód se v počítačovém zpracování dat používá pro aktualizace a propojování záznamů, pro vyvolání a přenášení dat, identifikaci titulů v knihovnách, apod. ISSN představuje užitečnou a ekonomickou metodu komunikace mezi vydavateli a dodavateli seriálů / pokračujících zdrojů a zjednodušuje a zrychluje celý systém v rámci obchodní distribuce těchto zdrojů [ISSN International Centre, 2006]. Číslo ISSN se skládá z 8 znaků. Obvykle se jedná o arabské číslice v rozmezí 0-9. Někdy se objevuje písmeno X, které zastupuje římskou číslici „10“. Identifikátor, kterému vždy předchází zkratka ISSN, je rozdělen spojovníkem na dvě skupiny po čtyřech znacích. První skupina je tvořena kódem bloku, druhá skupina pořadovým číslem o 3 znacích a kontrolní číslicí, která slouží k vyloučení chyb, jež mohou být způsobeny nesprávným zápisem čísla ISSN [BRATKOVÁ, 2005c].

Příklad: ISSN 0011-2321 (příklad čísla ISSN časopisu Čtenář)

1.1 Vznik MS ISSN

Jako prvopočátek je zde nutno zmínit vznik projektu celosvětového informačního systému pro vědu a techniku UNISIST, který vzešel ze spolupráce UNESCO a ICSU (Mezinárodní rada vědeckých svazů) již v roce 1966. Jeho doporučení, vytvořit mezinárodní registr vědeckých periodik jako základ pro systém určený k normalizaci citací časopisecké literatury pro vědu a techniku adresované generálnímu řediteli UNESCO a prezidentu ICSU, se setkalo s úspěchem. V roce 1967 již byla v rámci projektu UNISIST ustanovena pracovní skupina pro bibliografický popis, která akceptovala potřebu vytvořit celosvětový seznam všech titulů časopisů, zaregistrovat zkratky slov jejich názvů, publikovat seznam změn a doplňků k tomuto seznamu a rovněž publikovat jejich kumulovaná vydání. Se záměrem uspokojit tuto potřebu, doporučila skupina vybudování automatizované mezinárodní sítě pro registraci titulů periodik.

Vypracováním „feasibility study“ byl pověřen londýnský IEE (Institut elektroinženýrství). Jeho výsledná zpráva doporučila založení ISDS, charakterizovala navržený plán a síťovou podporu. Na základě této zprávy byla mezi UNESCO a vládou Francouzské republiky v červnu 1972 podepsána předběžná smlouva o vybudování MC ISDS, jehož úkolem bylo zajistit zřízení a zahájení provozu MS ISDS. Tato smlouva byla v roce 1973 prodloužena a o rok později bylo přijato její definitivní znění. Ačkoli MC začalo s budováním MS ISDS již na základě provizorní smlouvy v roce 1972, oficiálně bylo zřízeno až v lednu 1976, po ratifikaci jeho stanov francouzským parlamentem v prosinci 1975 [ISDS International Centre, 1983, s. 1].

Souběžně se zřízením MS ISDS předložila Technická komise TC 46 organizace ISO návrh normy pro mezinárodní standardní číslo seriálu (ISSN). Odpovědnost za přidělování čísel ISSN byla svěřena MC ISDS na základě tehdy publikovaného 1. vydání normy ISO 3297 – Mezinárodní standardní číslování seriálů. Jednotlivé země, působící v rámci UNESCO, byly vyzvány, aby se zapojily do budování systému ISDS a vybudovaly svá národní centra [BRATKOVÁ, 2005b]. V roce 1993 byl MS ISDS přejmenován na MS ISSN a pod tímto názvem je provozován i v současné době.

1.2 ČR a MS ISSN

Česká republika, resp. bývalé Československo, je členem systému ISSN prakticky od roku 1978, kdy bylo ve Státní technické knihovně (dále jen STK) zřízeno Národní středisko ISDS v ČSSR.

Při zajišťování své činnosti spolupracovalo toto středisko postupně se Slovenskou technickou knihovnou v Bratislavě, později se Slovenskou národní knihovnou (dále jen SNK) v Martině. To umožnilo, po rozdělení federace v roce 1992, poměrně rychle konstituovat v Martině samostatné slovenské středisko ISSN.

Organizační a funkční vztahy mezi MC ISDS a Státní technickou knihovnou upravuje pracovní smlouva podepsaná v lednu 1993. Současný název střediska zní „České národní středisko ISSN“ (dále jen ČNS ISSN). V rámci MS ISSN je výkonným orgánem v ČR, přiděluje čísla ISSN a zpracovává záznamy o pokračujících zdrojích vycházejících na území ČR. Veškeré výdaje na fungování střediska včetně členských poplatků ISSN jsou hrazeny z rozpočtu STK. ČNS ISSN je aktivním členem systému a pravidelně se účastní zasedání ředitelů MS ISSN, kde se řeší většina organizačních, technických a praktických otázek fungování systému včetně otázek normalizace [BAYER; JÍLKOVÁ, 1995].

2 Proměna tradičního seriálu

2.1 Nová kategorizace pokračujících zdrojů

Pro MS ISSN jsou z hlediska společenského vývoje podstatné změny na poli informačních technologií, které přinesly do světa tradičního tištěného publikování možnost publikování elektronického. A bylo to právě elektronické prostředí, které dalo vzniknout novým zdrojům s dynamickou, pokračující a měnitelnou povahou. Přestala stačit dosavadní definice seriálu, která již nebyla schopná zastřešit tyto nové zdroje.

Pro zpracování seriálových publikací se celosvětově využívá především druhá revize Anglo-amerických katalogizačních pravidel (dále jen AACR2R) a mezinárodní standard bibliografického popisu ISBD pro seriály (dále jen ISBD(S)). MS ISSN sice při tvorbě záznamů vychází z vlastních pravidel uvedených v Manuálu ISSN, ale s celosvětovou změnou pojetí seriálových publikací byla prosazena harmonizace těchto tří instrukcí. Ta si kladla za cíl lépe propojit tato pravidla.

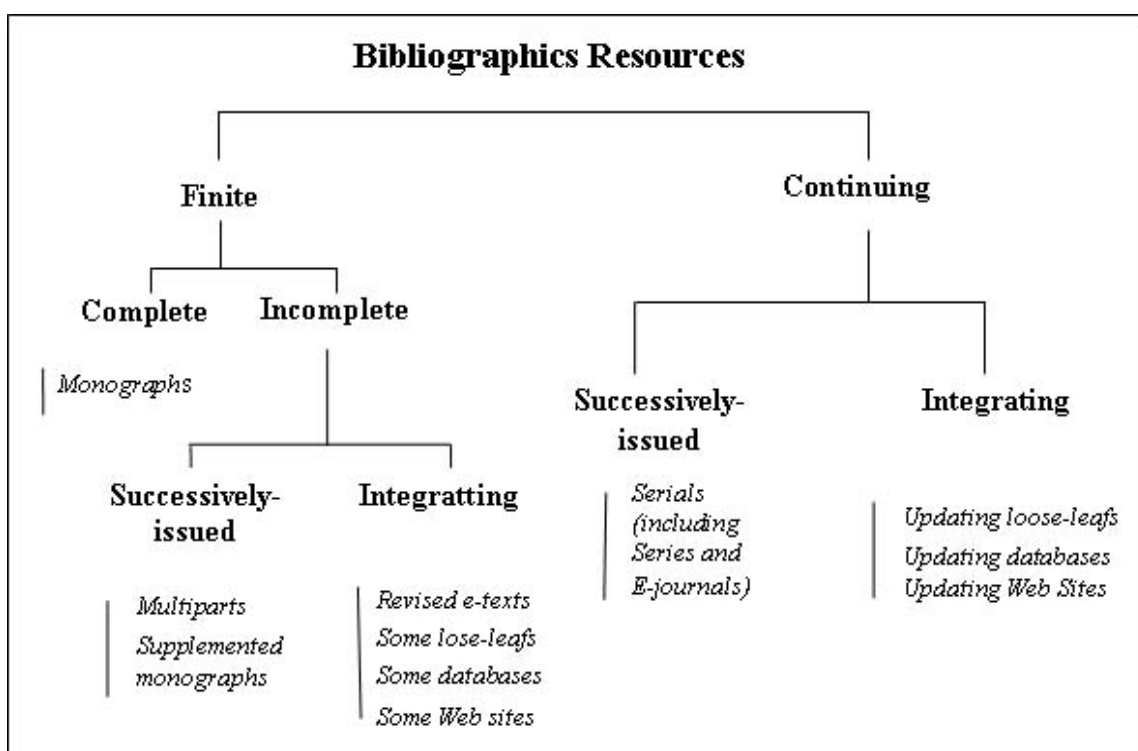
Na přelomu tisíciletí se začal zavádět nový termín – „pokračující zdroj“, aby nahradil dosavadní a nové době ne příliš vyhovující termín – „seriálová publikace“. ČSN ISO 3297 z roku 1998, která je českou verzí mezinárodní normy ISO 3297 z téhož roku, uvádí následující definici seriálové publikace:

Seriálová publikace (seriál): publikace na jakémkoli v médiu, vydávaná v částech po sobě následujících, které obvykle mají číselné nebo chronologické označení, bez předem stanovené doby ukončení.

POZNÁMKA: Tato definice nezahrnuje díla, u nichž je znám konečný počet částí, které mají být vydány [ČSN ISO 3297, c2000].

Je zřejmé, že tato definice již nepostačovala novým zdrojům, které spatřily světlo světa díky novým informačním technologiím uplatňovaným v informační činnosti. Elektronické dokumenty nejsou dnes už žádnou novinkou a jejich zpřístupňování prostřednictvím sítě Internet a služby WWW již vůbec ne. Nejedná se pouze o elektronické verze tradičních tištěných dokumentů, ale i o databáze, elektronické archivy, webová sídla, elektronické konference, diskusní skupiny, elektronické archivy aj. Tyto novodobé elektronické zdroje mají tu vlastnost, že se v průběhu času mohou měnit. Jejich obsah může být postupně doplňován, ale i radikálně změněn. Navíc, některé vlastnosti typické pro seriálovou publikaci tyto zdroje nevykazují. Možnost neustálé změny obsahu elektronických zdrojů a jejich nahrazování novými verzemi vedlo k zániku tradičního rozdělení bibliografického spektra, které bylo poměrně jednoduché a rozdělovalo bibliografické zdroje na monografie a seriály.

Novým rozdělením bibliografického spektra se zabývali odborníci z programu na katalogizaci seriálů CONSER při americké Kongresové knihovně. Základem bylo definování vlastnosti společné zdrojům, jejichž obsah může být doplňován či nahrazován. Tuto vlastnost nazvali seriálovost. Následovalo několik návrhů na rozčlenění bibliografického spektra. Jako nejvhodnější se ukázal návrh s názvem Model C (viz obr. č. 1) [ŠŤASTNÁ, 2002].

Obrázek č. 1: schéma rozdělení informačních zdrojů dle modifikovaného Modelu „C“, převzato z Manuálu ISSN [ISSN International Centre, 2003, s. 9].

Z obrázku č. 1 je zcela patrné rozdělení bibliografického spektra na zdroje ukončené a pokračující. Ukončené zdroje nejsou předmětem registrace MS ISSN, a proto se jim v této práci nebudu věnovat. Zdroje pokračující jsou dále rozděleny na zdroje postupně vydávané, do kterých spadají seriály včetně edic a elektronických časopisů, a na zdroje integrující, do nichž jsou zařazeny publikace na volných listech, databáze a webová sídla.

Pro MS ISSN to znamenalo, že základními registrovanými a popisnými jednotkami se staly pokračující zdroje. Harmonizace měla vliv i na další úpravy v pravidlech, a to na dosažení shody ohledně pramene popisu a úpravy týkající se tzv. velkých a malých změn v názvech pokračujících zdrojů, které jsou důvodem přidělení či nepřidělení nového čísla ISSN.

2.2 Definice základních termínů

MS ISSN pro své potřeby používá definice vzešlé z harmonizace pravidel a standardů v roce 2003, a proto se jich budu držet v této práci i já. Následující definice jsou převzaty z Manuálu ISSN [ISSN International Centre, 2003] a volně přeloženy.

Bibliografický (informační) zdroj: Vyjádření či provedení díla, jež tvoří základ pro bibliografický popis. Bibliografický zdroj může existovat na jakémkoli médiu nebo kombinaci médií a může být hmotný či nehmotný.

Pokračující zdroj: Bibliografický (informační) zdroj, který je vydáván postupně bez předem určené doby ukončení. Pokračující zdroj zahrnuje seriály a pokračující integrační zdroje.

Seriál: Pokračující zdroj na jakémkoli médiu, vydávaný po jednotlivých částech, obvykle číslovaných, bez předem stanovené doby ukončení. Seriály zahrnují deníky, časopisy, elektronické časopisy, pokračující seznamy (adresáře), výroční zprávy, noviny a monografické edice.

Integrační zdroj: Bibliografický zdroj, který je doplňován nebo měněn aktualizacemi. Tyto aktualizace nestojí samostatně, ale jsou integrovány do jednoho celku. Integrační zdroje mohou být ukončené nebo pokračující. Příkladem jsou aktualizace na volných listech a aktualizace webových stránek.

ISSN (International Standard Serial Number): Osmimístné číslo obsahující kontrolní číslici, jemuž předchází abecední zkratka ISSN. ISSN společně s klíčovým názvem jedinečně identifikuje pokračující zdroj. Je přidělováno v síti ISSN podle standardu ISO 3297.

Klíčový název: Jedinečný název přidělený pokračujícímu zdroji v síti ISSN a neoddělitelně spojený se svým číslem ISSN. Klíčový název může být stejný jako vlastní název nebo může být za účelem dosažení jedinečnosti tvořen přidáním charakteristického, a nebo blíže určujícího prvku, jako je jméno vydávající instituce, místo vydání, forma vyjádření atd.

2.3 Problematika registrace pokračujících zdrojů

2.3.1 Rámec pro přidělení čísla ISSN

Rámec pro přidělení čísla ISSN je dán mezinárodní normou ISO 3297 Mezinárodní standardní číslování seriálů. Metoda jeho přidělování je podrobně rozvedena v Manuálu ISSN [ISSN International Centre, 2003].

Každé číslo ISSN je jedinečným identifikátorem pro určitý pokračující zdroj, ať již minulý, současný či ten, který má být vydáván v blízké době, bez ohledu na to, na jakém médiu je vydáván. Pokračující zdroje jsou vydávány bez předem určené doby ukončení a obsahují seriály a pokračující integrační zdroje. Číslo ISSN je přidělováno všem seriálům a pokračujícím integračním zdrojům.

Monografie, technické zprávy, zvukové nahrávky, videonahrávky, notové zápisy, audiovizuální díla a hudební díla jsou předmětem registrace jiných identifikačních systémů. Číslo ISSN jim může být přiděleno navíc k jejich vlastnímu standardnímu číslu, a to v případech, že jsou součástí pokračujícího zdroje.

Zdroje efemérního charakteru a zdroje čistě lokální povahy nejsou pro registraci v MS ISSN žádoucí, a proto se jim číslo ISSN obvykle nepřiděluje. Pokud ale vydavatel na jeho přidělení trvá, je možno číslo ISSN přidělit i těmto zdrojům. Rozhodnutí, zda číslo ISSN přidělit nebo nepřidělit, přísluší plně národním centřům [ISSN International Centre, 2003].

2.4 Problematika registrace elektronických zdrojů

Problematikou elektronických seriálových publikací se MS ISSN zabývá již od roku 1993, kdy vyšel impuls od jeho sesterského systému ISBN, řešícího otázku přidělování ISBN elektronickým publikacím monografického typu. Otázky týkající se postupně rostoucího počtu elektronických seriálových publikací byly předmětem diskuse na výročních zasedáních ředitelů národních středisek v letech 1994–1996. Nejprve se jednalo o hmotné nosiče typu CD-ROM a následně pak s rostoucím vlivem Internetu o publikace zpřístupňované online.

Definováním pokračujícího zdroje se vyřešil zásadní problém ohledně registrace těch seriálů / pokračujících zdrojů, které bylo žádoucí registrovat. Do skupiny pokračujících zdrojů se ovšem dostaly i osobní weblogy a deníčky, inzertní webové stránky a další zdroje určené úzkému okruhu uživatelů, jejichž registrace není pro MS ISSN prioritou [Státní technická knihovna, 2005]. Důvod je zřejmý – proč zahrnovat důležitou mezinárodní databázi zdroji, které mají osobní charakter, nejsou jejími uživateli žádány a jeví se pro společnost bezvýznamně? Ředitelé národních center se na svém 29. zasedání v roce 2004 rozhodli, že

národní centra těmto zdrojům číslo ISSN přidělovat nebudou, neboť přidělení či nepřidělení čísla ISSN spadá do kompetencí národních středisek [ISSN International Centre, 2004d]. Nicméně pokud uživatel na přidělení trvá, mělo by být číslo ISSN podle stávajících směrnic přiděleno. Při konzultaci ohledně tohoto problému se zaměstnanci ČNS ISSN jsem zjistila, že národní centra čelí v tomto případě nelehkému úkolu, neboť někteří žadatelé o přidělení čísla ISSN nemají nejmenší tušení o funkci tohoto jedinečného identifikátoru a dožadují se jeho přidělení s představou, že jim z jeho přidělení poplyne řada výhod, nejlépe finančních. Z přidělení čísla ISSN jsou vyloučeny i zdroje, které obsahují pouze abstrakty článků bez možnosti přístupu k jejich plnému textu a zdroje, u kterých je podezření, že by mohly naplnit definici § 198, § 198a a § 205 trestního zákona (zákon č. 412/2002 Sb.) [Státní technická knihovna, 2005].

2.4.1.1 Problematika vícenásobných forem nosičů

Jako první řešil MS ISSN otázku přidělování čísel ISSN těm seriálovým publikacím, které vycházely kromě klasické papírové formy současně na jiných médiích včetně elektronických. Proto byly do databáze ISSN dodatečně přidány dva údaje, které avizovaly tuto skutečnost a dále formou kódu toto médium charakterizovaly. Současně byla zavedena pravidla, která umožnila odlišit účelově vytvořené kopie, resp. faksimile klasických papírových seriálových publikací (vydávaných např. pro archivní účely) od seriálových publikací vydávaných paralelně na několika médiích, a to v roce 1995. Do této kategorie spadají i online elektronické mutace klasicky vydávaných seriálových publikací [BAYER, 1998].

Manuál ISSN z roku 2003 upravuje přidělení čísla ISSN pro pokračující zdroje takto:

Pokračujícímu zdroji vydávanému na různých nosičích (např. tištěnému seriálu, elektronickému časopisu, CD-ROMu, mikroformě, atd.) s výjimkou reprodukce, je přiděleno samostatné číslo ISSN a klíčový název pro každé provedení.

Z toho je patrné, že v nynější praxi se různým formám nosičů pokračujících zdrojů přidělují různá čísla ISSN a tudíž i nové klíčové názvy. Tato praxe sice umožnila MS ISSN postihnout seriálové publikace vydávané na různých médiích, ale vyhovuje to i uživatelům systému? Zcela jistě nikoli.

Mezinárodní norma ISO 3297 Mezinárodní číslo seriálové publikace je na začátku května 2006 stále předmětem revize. Na základě materiálů Pracovní skupiny zabývající se touto revizí [ISO TC 46/SC 9 Working Group 5 for Project 3297, 2006] se lze domnívat, že poslední návrh této normy řeší problém vícenásobných forem nosičů pomocí tzv. „Linking ISSN“ (ISSN-L). Česky by se dalo vyjádřit jako propojovací nebo spojovací číslo ISSN. ISSN-L by mělo umožnit propojení různých forem nosičů pokračujícího zdroje a dostat tak

požadavku uživatelů, kteří podle čísla ISSN chtějí identifikovat pokračující zdroj bez ohledu na jeho nosič.

První číslo ISSN, přidělené v databázi ISSN jakékoli formě nosiče určitého pokračujícího zdroje, by mělo fungovat jako číslo ISSN-L. To by dále mělo být bezodkladně přiděleno ostatním formám nosiče tohoto pokračujícího zdroje. Zároveň by mělo být jako samostatný prvek součástí metadat záznamu, kterému v databázi ISSN náleží. V případě, že pokračující zdroj existuje jen na jednom médiu, mělo by mu být číslo ISSN-L přiděleno také. Pravděpodobně pro případ, že by v budoucnu začal vycházet i na jiném nosiči. Aby číslo ISSN-L správně plnilo svoji funkci, mělo by být vždy vytvořeno pouze jedno ISSN-L pro určitý pokračující zdroj, bez ohledu na počet forem nosičů, na kterých je vydáván. Pokud by pokračující zdroj procházel velkými změnami, které jsou příčinou přidělení nového čísla ISSN, mělo by mu být přiřazeno i náležité ISSN-L. ISSN-L by mělo být zobrazováno tak, jak jsme zvyklí u čísla ISSN, pouze s tím rozdílem, že namísto ISSN se bude používat ISSN-L [ISO TC 46/SC 9 N442, 2006].

Příklad: ISSN-L 1335-4671 (tento příklad není reálný)

2.4.1.2 Problematika registrace online zdrojů

Nutnost zásadnějším způsobem řešit otázku přidělování čísel ISSN elektronickým seriálovým publikacím, které jsou zpřístupňovány pouze v elektronické formě a zejména pak těm, které jsou vydávány v online podobě a zpřístupňovány pomocí Internetu a služby WWW, byla předmětem jednání na zasedání ředitelů národních středisek v Budapešti v roce 1997. Vzhledem k tomu, že nová kategorizace seriálů / pokračujících zdrojů nebyla ještě k dispozici, bylo potřeba definovat online seriálovou publikaci a rozhodnout, zda vůbec číslo ISSN online seriálovým publikacím přidělovat. Rozhodnutí považovat za seriálové publikace ty online publikace, které jsou vydávány formou periodicky přidávaných částí, resp. periodicky aktualizované, se mi dnes jeví jako zásadní. Díky tomuto rozhodnutí bylo již v roce 1998 možno do databáze MS ISSN ukládat záznamy online dostupných elektronických seriálů / pokračujících zdrojů. Tímto se MS ISSN neocitl mimo hlavní trendy ve sféře publikování a jeho prestiž naopak stoupla.

Aby bylo možné online seriálové publikace / pokračující zdroje zpracovávat, bylo nutné modifikovat strukturu záznamů v databázi ISSN, což ředitelé národních středisek potvrdili na svém zasedání v Bruselu v září 1998. Do formátu záznamu bylo přidáno pole 856 sloužící k zápisu elektronické adresy. Pro správnost a aktuálnost adres byl vyvinut kontrolní program

„URL Watcher“, který kontroluje status všech URL. Ten identifikuje a ukládá rozbitá URL a přesměrovaná URL [BAYER, JEŘÁBKOVÁ, 1999].

Současně začal MS ISSN spolupracovat s internetovou službou IETF na projektu ISSN / URN. URN je trvalý identifikátor pro označení názvu informačního zdroje, nezávislý na jeho umístění v síti Internet. Umožňuje rozpoznání síťového objektu a poskytuje k němu přístup. To řeší některé problémy ohledně nestabilních URL, která se mohou často měnit. Identifikátor ISSN splnil předpoklady pro identifikační systém Internetu (globální pokrytí, jedinečnost, životnost, rozšiřitelnost, nezávislost, schopnost rozlišení, schopnost podporovat existující identifikační systémy a schopnost zajistit identifikaci v daleké budoucnosti), a tak mohl být uznán jako standardní identifikátor jmenného prostoru (Name Space Identifier) v rámci URN. Tím vznikla možnost automatického propojení kódu ISSN na příslušný dokument dostupný prostřednictvím standardních internetových nástrojů a protokolů [ANDROVIČ, 2000].

3 Proměny nástrojů registrace MS ISSN

3.1 Norma ISO 3297

Norma ISO 3297 definuje mezinárodní standardní číslo seriálů a jeho aplikační pravidla. 1. vydání normy ISO 3297 se datuje do roku 1975, její poslední 3. vydání vyšlo v roce 1998 [BRATKOVÁ, 2005b].

ISO 3297:1998. *Information and documentation – International Standard Serial Number (ISSN)*. 3rd ed. Geneva : ISO, 1998. 7 s.

Vznik nových dokumentů, které jsou důsledkem fenoménu elektronického publikování, zapříčinil potřebu revize tohoto standardu. Od října 2003 se revizí normy ISO 3297 zabývá Pracovní skupina 5 (dále jen WG5) Subkomise 9 (dále jen SC9) Technické komise 46 (dále jen TC 46) Mezinárodní organizace ISO, jejímiž členy jsou reprezentanti organizací, které se přímo podílejí na chodu MS ISSN (MC ISSN, národní centra) nebo jeho služeb využívají (knihovny, vydavatelé, atd.). Koordinátorkou WG5 byla zvolena ředitelka MC ISSN Françoise Pellé. WG5 si pro revizi ISO 3297 vytyčila několik hlavních cílů [ISO TC 46/SC 9 N410, 2005]:

1. upřesnit a odsouhlasit rozšíření či změny ve sféře MS ISSN
2. určit zdroje, kterým může či nemůže být ISSN přiděleno
3. objasnit postup přidělování ISSN různým formám nosičů zdrojů
4. specifikovat metadata spojená s přidělováním čísla ISSN
5. zharmonizovat normu ISO 3297 s Manuálem ISSN

6. propracovat dodatečná upřesnění s cílem podpořit a rozšířit používání ISSN ve vydavatelské, distributorské a knihovnické sféře
7. potvrdit pravidla, postupy a rozhodování ohledně záležitostí týkajících se správy MS ISSN jako celku
8. objasnit vztahy MS ISSN vůči standardům ISO a dalším nově vznikajícím identifikačním systémům

Vzhledem k tomu, že definitivní znění normy ISO 3297 nebylo ještě potvrzeno, lze následující závěry brát pouze jako domněnky.

3.1.1 Změny ve sféře MS ISSN

Rámec pro přidělení čísla ISSN se oproti normě ISO 3297 z roku 1998 změnil významně, nicméně tato změna byla již reflektována v posledním vydání Manuálu ISSN [ISSN International Centre, 2003] a zmíněna v kapitole 3 této práce. Lze tedy říci, že rámec pro přidělení čísla ISSN z roku 2003 bude definitivně potvrzen.

Navrhované definice základních termínů v novém vydání normy se budou od definic v Manuálu ISSN a ISBD (CR) pravděpodobně nepatrně lišit, nicméně jejich význam zůstane stejný. Zdá se, že tato změna částečně odporuje harmonizaci pravidel a standardů, nicméně WG5 ji odůvodnila tvrzením, že definice obsažené v ISBD (CR) a Manuálu ISSN se uživatelům MS ISSN, kromě knihovnické komunity, zdají být nesrozumitelné. Navíc definice termínů v ISBD (CR) mohou náležet i ukončeným integračním zdrojům, jež nejsou předmětem identifikace MS ISSN. Proto byly zamítnuty všechny návrhy požadující naprostou shodu základních definic termínů a prozatím prosazena částečná modifikace jejich znění [ISO TC 46/SC 9 N442, 2006].

3.1.2 Určení zdrojů pro přidělení / nepřidělení čísla ISSN

Zdroje, jimž lze či nelze číslo ISSN přidělit, budou jasně určeny rámcem pro přidělení čísla ISSN a základními definicemi termínů.

3.1.3 Různé formy nosičů zdrojů

V dosavadní praxi se zdrojům existujícím na různých nosičích přiděluje různá čísla ISSN. Tato praxe ovšem uživatelům MS ISSN příliš nevyhovuje a způsobuje zmatek při využívání identifikátoru ISSN. Vydavatelé např. zaměňují přidělená ISSN, na různých formách nosičů uvádějí stejná ISSN a mnohdy je raději na publikacích neuvádějí. Nedostatek konzistence při přidělování ISSN způsobuje pomalejší pronikání tohoto identifikátoru např. do sféry šedé literatury a zemí třetího světa. Knihovnám způsobuje problémy při vytváření bibliografických záznamů a jedinečnou registrační databázi pokračujících zdrojů zbytečně znepráhledňuje.

Americká knihovnická komunita upozornila v průběhu revize normy ISO 3297 na dvě různé a občas protichůdné potřeby, které by číslo ISSN mělo řešit. Šlo o potřebu zaměřit se na identifikaci pokračujícího zdroje (potřebu odlišit různé nosiče pokračujícího zdroje – identifikace na úrovni produktu) a o potřebu zaměřit se na identifikaci obsahu zdroje (potřebu sloučit různé nosiče pokračujícího zdroje – identifikace na úrovni názvu). Od čísla ISSN se všeobecně očekává uspokojení obou těchto potřeb, a to při absenci změn ve struktuře a délce tohoto identifikátoru. Změny identifikátoru ISSN by totiž mohly způsobit vznik zcela nového identifikátoru, zapříčinit velké změny v Registru ISSN a nekompatibilitu se souvisejícími systémy, jako např. se systémem EAN, DOI, atd. [PELLÉ, 2005].

Na základě materiálů WG5 [ISO TC 46/SC 9 N442, 2006] se lze domnívat, že problém vícenásobných verzí vyřeší identifikátor ISSN-L, jehož funkce je podrobněji popsána v kapitole 2.4.1.1 této práce.

3.1.4 Metadata spojená s přidělením čísla ISSN

Součástí přidělování čísel ISSN je tvorba průvodního záznamu zdroje, jemuž je číslo ISSN přidělováno. Pro tvorbu tohoto záznamu používají centra ISSN údaje, které jim poskytují vydavatelé zdrojů a údaje, které sama vytvářejí či zjišťují. Přesnou strukturu a typ těchto údajů určuje MC ISSN a zveřejňuje je v Manuálu ISSN. Vzhledem ke vzniku elektronických dokumentů, které pro své určení vyžadují nové údaje, se již proměnil formát záznamů MS ISSN i zpracovatelský SW tak, aby tato nová data bylo možno zpracovávat a zdroje kvalitně identifikovat. Od nového vydání normy ISO 3297 lze tedy očekávat, že potvrdí rozšíření metadat potřebných pro tvorbu záznamů zdrojů zpracovávaných MS ISSN a přesně určí, které údaje budou poskytovat vydavatelé a které střediska ISSN.

3.1.5 Harmonizace normy ISO 3297 s Manuálem ISSN

Od posledního vydání Manuálu ISSN uběhly tři roky, nicméně se do něj již promítla harmonizace standardů ISBD, AACR a ISSN a jsou v něm uplatněny nové principy pro popis elektronických zdrojů. Oficiální určení normou ISO 3297 však stále chybí. Jak již bylo zmíněno v kapitole 4.3, budou díky změnám formátu záznamů a zpracovatelského SW vypracována nová pravidla pro tvorbu záznamů MS ISSN, která budou publikována v novém Manuálu ISSN. Na 30. zasedání ředitelů národních středisek v září 2005 bylo rozhodnuto, že se na těchto pravidlech začne pracovat s předstihem a po zveřejnění 4. vydání ISO 3297 budou do Manuálu ISSN zakomponovány možné změny obsažené v tomto vydání. Původního cíle – zharmonizovat ISO 3297 s Manuálem ISSN tak bude dosaženo, i když se dá říci, že v opačném sledu, než bylo předpokládáno [ISSN International Centre, 2005b].

3.1.6 Podpora a rozšíření používání čísla ISSN

Identifikátor ISSN si za léta používání svou existenci již obhájil. To, že reaguje na požadavky svých uživatelů (např. vytvořením ISSN-L, definicemi termínů, atd.) by mělo jeho používání ještě více podpořit. Pokud se ve 4. vydání ISO 3297 promítnou předpokládané změny, věřím, že jeho význam ještě stoupne.

3.1.7 Správa MS ISSN

Struktura a správa MS ISSN je jeho více než třicetiletým fungováním dostatečně prověřena. V cílech definovaných WG5 pro revizi normy se uvádí, že by její 4. vydání mělo dosavadní pravidla a postupy potvrdit. V této oblasti tedy norma ISO 3297 pravděpodobně žádných změn nedozná.

3.1.8 Vztahy s jinými standardy a systémy

DOI, OpenURL, URN, SICI a čárový kód EAN jsou příklady systémů, které využívají identifikátor ISSN. WG5 si ve svých cílech pro revizi normy ISO 3297 stanovila objasnění vztahu těchto systémů s MS ISSN. Části ISO 3297, které se těmto systémům věnují, by však měly obsahovat pouze možnosti jejich využití, popř. jejich příklady a odkazy na příslušné webové stránky, které se těmto systémům věnují, protože přece jen se jedná o standard vytvořený pro mezinárodní standardní číslování seriálů / pokračujících zdrojů a jmenované systémy jsou předmětem jiných standardů.

3.1.8.1 DOI

DOI (Digital Object Identifier) byl vytvořen pro potřeby jednoznačné identifikace a komunikace digitálních objektů a jejich metadat v digitálním prostředí. Vyznačuje se schopností sjednotit stejné digitální objekty, které se v síti Internet vyskytují na různých místech. Lze jej přiřadit různým bibliografickým entitám. Skládá se ze 2 základních částí oddělených lomítkem. První část se nazývá „prefix“ a označuje organizaci, která si přeje registrovat digitální objekt. Druhá část se nazývá „sufix“. Tato část je zpravidla vytvořena podle organizace, která digitální objekt ukládá [BRATKOVÁ, 2005c].

ISSN nebo ISSN-L tak může být touto druhou částí, která umožní identifikovat pokračující zdroj bez ohledu na jeho nosič. Zakomponováním identifikátoru ISSN do identifikátoru DOI tak můžeme získat např. propojení od určitého zhmotnění díla k informacím o tomto zhmotnění či k jiným souvisejícím informacím (DOI např. odkáže na webovou stránku požadovaného zdroje).

3.1.8.2 *OpenURL*

OpenURL je dalším ze standardů, který využívá kód ISSN. OpenURL je způsob uspořádání údajů do URL a jejich přenos v rámci sítě Internet. Termínem OpenURL se označuje vytvoření URL s použitím identifikátoru ISSN a ostatních údajů z citace či záznamu určitého dokumentu. Účelem je propojení na úplný text dokumentu nebo získání jiných služeb, které se tohoto dokumentu týkají. Údaje z OpenURL jsou postoupeny směrovacímu serveru, který poskytne odkazy na zdroje nabízející tyto služby. Praktické využití OpenURL v MS ISSN dokládá jeho aplikace v ISSN Registru a doporučení MC ISSN ohledně webových rozhraní národních středisek, která by se měla na využití Open URL soustředit [ISSN International Centre, 2005a].

3.1.8.3 *URN*

O identifikátoru URN jsem se zmínila již v kapitole 2.4.1.2. Číslo ISSN bylo uznáno jako standardní identifikátor jmenného prostoru (Name Space Identifier, dále jen NID) v rámci sítě URN na přelomu století. Nabízí možnost automatického propojení pomocí kódu ISSN na příslušný dokument dostupný prostřednictvím standardních internetových nástrojů a protokolů. Identifikátor URN je charakterizován několika internetovými standardy:

MOATS, Ryan. *RFC 2141 : URN Syntax* [online]. 1997 [cit. 2006-05-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.apps.ietf.org/rfc/rfc2141.html>>.

LYNCH, Clifford; PRESTON, Cecilia; DANIEL, Ron . *RFC 2288 : Using Existing Bibliographic Identifiers as Uniform Resource Names* [online]. 1998 [cit. 2006-05-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.apps.ietf.org/rfc/rfc2288.html>>.

ROZENFELD, Slawek. *RFC 3044 : Using The ISSN (International Serial Standard Number) as URN (Uniform Resource Names) within an ISSN-URN Namespace* [online]. 2001 [cit. 2006-06-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.apps.ietf.org/rfc/rfc3044.html>>.

Při použití čísla ISSN jako NID se nejprve s jeho pomocí vyhledá v registru NID příslušný server (v tomto případě server MC ISSN). Zde se vyhledá příslušný záznam, z kterého je získáno platné URL [ANDROVIČ, 2000]. Nutno dodat, že vývoj URN byl zřejmě zastaven. Je sice rozvíjen na půdě finské národní knihovny a momentálně se o jeho rozvoj pokoušejí i v Německu, ale bližší specifikace se mi bohužel nepodařilo získat. Poslední informace ohledně URN-ISSN, které se mi podařilo získat, pocházejí z roku 2001. Tou dobou byl již v MC ISSN implementován směrovací server, který zajišťoval efektivní propojení mezi určitým ISSN a jedním nebo více URL na základě speciálního souboru. Tento soubor byl vytvářen pro účely rozlišovacího procesu a obsahoval čísla ISSN a platné URL adresy. Další

metody získávání URL z Registru ISSN byly ve fázi výzkumu. Současného stavu URN-ISSN jsem se bohužel nedopátrala. Přímý dotaz do MC ISSN zůstal bez odezvy.

3.1.8.4 SICI

Číslo ISSN je jádrem identifikátoru SICI (Serial Item and Contribution Identifier). SICI je rozšířeným kódem mezi mezinárodními vydavateli vědecké literatury, agenturami zabývajícími se ochranou autorských práv, atd. Tento kód umožňuje jednoznačnou identifikaci jednotlivých článků a příspěvků v daných vydáních pokračujících zdrojů [ISSN International Centre, 2006].

3.1.8.5 EAN

EAN (European Article Number) je kód pro jednoznačnou identifikaci zboží. Jeho grafickou podobou je čárový kód. Uplatňuje se i v oblasti informačních zdrojů, a to zejména při jejich prodeji a distribuci. Celosvětově se využívá také na grafickou prezentaci čísla ISSN. Na základě dohody MC ISSN a asociace EAN International se ISSN vyjadřuje také třináctimístným symbolem čárového kódu EAN-13 s prefixem 977. Čárový kód jednoznačně identifikuje konkrétní vydání pokračujícího zdroje a usnadňuje tak elektronické zachycení dat a jejich přenos v rámci celého dodavatelského řetězce. Vydavatelům, kteří požádali o přidělení čísla ISSN, poskytuje národní agentura ISSN přepočtení čísla ISSN do kódu EAN-13 [BRATKOVÁ, 2005c].

3.2 Software

3.2.1 Software OSIRIS

MS ISSN používal v 90. letech pro tvorbu svých záznamů software OSIRIS. Záznamy pak byly ukládány do databáze na serveru MC ISSN zvaném „VM Machine“. OSIRIS byl vyvinut externími dodavateli z Maďarska. MC ISSN si tento software upravilo pro své účely, spravovalo ho a plnilo funkci technické podpory pro jeho uživatele. Poprvé byl OSIRIS instalován pro testování v maďarském národním středisku v březnu roku 1990 a v irském národním středisku v červnu téhož roku. Poté ho přijalo pro správu své agendy MC ISSN a ostatní národní centra. Avšak koncem 90. let přestal tento software, pracující pod operačním systémem MS DOS, dostávat novým trendům na poli registrace pokračujících zdrojů. Jednalo se zejména o tyto problémy:

- nedostatek přizpůsobivosti narůstajícímu pracovnímu zatížení
- nestabilita v síťovém prostředí převážně díky svému založení na MS DOS

- potíže při řešení problémů, neboť MC nedisponovalo všemi potřebnými zdrojovými kódy
- kódování znaků s diakritickými znaménky

Potřeba řešit tyto problémy byla včas rozpoznána a řídicí výbor ISSN začal diskutovat vývoj následníka OSIRISu. Hlavními tématy byly náklady na vývoj a údržbu nového softwaru, podpora jeho uživatelů, zdroje MC ISSN a požadavek na schopnost nového systému podporovat data zpracovávaná ve formátech MARC 21 a UNIMARC.

Po důkladném zvážení potřeb MS ISSN a požadavků na nový systém bylo evidentní, že MC ISSN nemá dostatek finančních a technických prostředků pro vývoj, údržbu a podporu takového produktu. Z toho vyplynula nutnost začít hledat vhodný software z externích zdrojů. Bylo rozhodnuto, že OSIRIS přestane být podporován a nový software musí podporovat formáty MARC 21 a UNIMARC a všichni uživatelé OSIRISU přejdou na technická řešení, která umožní podporu těchto formátů s platností od poloviny roku 2005.

MC ISSN bylo pověřeno podporou tehdejších uživatelů OSIRISu, která spočívala v zodpovídání otázek a poskytování pomoci národním centrům, která v té době OSIRIS užívala, v opravování chybně formátovaných souborů dat tak, aby mohla být exportována do databáze ISSN, a v konvertování špatně kódovaných znaků s diakritickými znaménky. Dalšími aktivitami, s kterými bylo MC ISSN ochotno národním centrům pomoci, bylo hledání a testování takového softwaru, který by nahradil OSIRIS a umožnil správu dat ve formátech MARC 21 a UNIMARC. Před národními centry tak vyvstalo množství nelehkých úkolů spojených s hledáním a zaváděním nového softwaru, který by umožňoval vytvářet záznamy v požadovaných formátech. Poté bylo nutné naplánovat převedení dat z OSIRISU do nového systému. MC ISSN nabídlo své IT specialisty národním centrům, u kterých se předpokládaly technické potíže při přechodu na nový systém a jakožto koordinátor celé sítě ISSN se snažilo tuto situaci národním střediskům v maximální míře ulehčit [OSIRIS User's Group, 2003].

3.2.2 Výběr nového softwaru

Nedostatky starého počítačového systému přivedly Valné shromáždění MS ISSN (ISSN General Assembly) k podpoře projektu – Zavedení nového počítačového systému pro správu záznamů MC ISSN. V roce 2001 tak byly přiděleny nezbytné finanční prostředky a schválena realizace projektu.

Konečný návrh na technická specifika nového počítačového systému byl vypracován v období od října 2002 do února 2003 malým týmem v MC ISSN. Pro zdárný průběh

výběrového řízení a dohled nad potřebnými smlouvami a dokumenty byl najat specializovaný právní zástupce.

Projekt byl představen na příslušných webových stránkách společně se smluvními podmínkami a zároveň jím bylo obesláno přes 120 zainteresovaných společností. Tyto společnosti byly vyzvány, aby se vyjádřily, zda se o realizaci projektu budou ucházet a v případě zájmu zaslaly potřebné údaje ohledně své kompetence k této realizaci. 13 společností zaslalo své návrhy. Z nich bylo Řídící komisí vybráno 5 nejvhodnějších kandidátů, kterým byly v březnu 2003 zaslány detailnější technické požadavky. V květnu 2003 tak bylo možno vyhodnotit stávající nabídky. Řídící komise vybrala po důkladném zvážení jak technických, tak finančních kritérií nabídku firmy VTLS, založenou na jejich rozmanitých a rozšířených modulech integrovaného knihovnického systému Virtua.

3.2.3 Software Virtua

3.2.3.1 Představení softwaru Virtua

Software Virtua je systém postavený na architektuře klient – server, založený na protokolu Z39.50. To např. znamená, že Virtua server může komunikovat s jakýmkoli klientem, který podporuje protokol Z39.50. Virtua používá databázový systém ORACLE jako základní relační systém správy řízení dat a funguje na různých stupních operačního systému UNIX. Má vlastní přístup přes Internet, který se nazývá Chameleon iPortal.

Je to dobře přizpůsobitelný software, který tudíž může být výrobcem podstatně rozšířen a modifikován, a to jak na straně serveru, tak na straně klienta, pro specifické potřeby zákazníka. Proto mohl být bez větších potíží upraven katalogizační modul i portál tak, aby vyhovoval potřebám MS ISSN.

Systémoví administrátoři mohou měnit vzhled rozhraní a přidělovat práva pro práci s jednotlivými soubory dat. Další z možností, kterou Virtua nabízí, je přepnout všechna menu do jiného předdefinovaného jazyka. Ale nejdůležitější novinkou pro síť ISSN je, že v tomto novém integrovaném systému je jakákoli změna dat uživatelům přístupná okamžitě, a to přes WWW rozhraní nebo přes protokol Z39.50. Mezi pozitiva patří také vylepšené vkládání záznamů zasílaných z národních center do centrální databáze systému. To je nyní možné online. Záznamy se vytvářejí, popř. editují v katalogizačním modulu, což je možné jak na úrovni MC ISSN, tak na úrovni národních center. Systém je založen na datové struktuře MARC 21, ale je schopen přijímat a konvertovat záznamy ve formátech UNIMARC a ISSN MARC. Vnitřní kódování znaků je prováděno na bázi UNICODE, což umožňuje systému nakládat se záznamy v jakémkoli jazyce. Ačkoli jsou záznamy v MS ISSN založeny

na latinské abecedě, je zde možnost obsáhnout původní záznam v abecedě jiné, a to jako doplňkové údaje v poli 880 – Alternativní grafická prezentace [International Centre, 2004b].

Květen a srpen 2003 patřily vyjednávání mezi VTLS a MC ISSN ohledně všech stránek celého projektu (řízení, školení, rozvrh prací, finance a schopnost VTLS pružně reagovat na technické požadavky MS ISSN). VTLS předvedlo svůj systém členům MC ISSN v Paříži a poskytlo první školení. Školení probíhalo v malých skupinách po dvou až třech osobách. Cílem bylo prozkoumat různé aspekty fungování systému. Byl vypracován seznam bodů ohledně dalšího vylepšení a přizpůsobení softwaru potřebám MC ISSN. Společnost VTLS se zavázala k realizaci těchto zlepšení. K celkovému hodnocení předkládaného systému přispěly návštěvy v institucích, které již Virtuu používaly. Tam byly ověřeny předpokládané výhody tohoto softwaru, jako např. implementace UNICODE a překlápění záznamů. Práce na zavedení systému si vyžádaly 18 měsíců od září 2003 do konce března 2005. Rok 2004 patřil zavádění nového systému. S jeho koncem řídilo MC ISSN dva paralelní systémy. Starý domácí systém a nový systém Virtua společnosti VTLS. Záznamy byly vytvářeny nebo ukládány ve starém systému a následně převáděny do systému nového. V lednu 2005 byl SW Virtua shledán dostatečně propracovaným pro převzetí celé agendy. Přejít na nový systém byl uskutečněn bez větších potíží a starý systém byl definitivně opuštěn [International Centre, 2004a].

3.2.3.2 Poradenství

Aby nic nebylo ponecháno náhodě, zaměstnalo MC ISSN odborného konzultanta, aby dohlédl na proces zavádění systému. Této role se ujal Michel Wesseling, který dříve pracoval pro OCLCPica a GEAC [International Centre, 2004a].

3.2.3.3 Školení

Školení pro zaměstnance MC ISSN byla uskutečňována v celém průběhu implementace systému odborníky z VTLS. MC ISSN následně proškolilo zaměstnance národních center, která plánovala využívat klientského SW Virtua.

Zástupce MC ISSN byl přítomen výročnímu zasedání evropské skupiny uživatelů VTLS, které se konalo v září 2003. Bylo rozhodnuto, že tato událost nebude v budoucích letech opomíjena, neboť tak je možné SW stále zlepšovat a přizpůsobovat potřebám MS ISSN [International Centre, 2004a].

3.2.3.4 Hardware

Pro dodání hardwaru byla vybrána společnost CINES v městě Montpellier, která nejlépe vyhověla všem požadavkům po technických i finančních stránkách. Firma CINES poskytla jak servery pro nový systém, tak přístup na Internet. Dále se zavázala k pravidelnému zálohování dat a základní údržbě. Správcem systému zůstalo MC ISSN [International Centre, 2004b].

3.2.3.5 Spolupráce s národními centry

Zavedení nového výpočetního systému bylo zodpovědností MC ISSN. Dalším důležitým aspektem byla kooperace s národními středisky. Národní střediska mohla i nadále zasílat data ve starém formátu ISSN, ale byla vyzvána k přechodu na formáty MARC 21 (od 1. října 2004) nebo UNIMARC (od 1. listopadu 2004). K tomu jim byl nabídnut odkup klientských modulů SW Virtua. Pokud ale knihovnický systém jejich hostitelských institucí nebo jejich vlastní dovozoval zasílat data v požadovaných formátech, byla jim dána možnost tento SW používat. Základní cena klientského modulu Virtua byla v závislosti na dodávce od VTLS stanovena na částku 357 euro + 57 euro za roční udržovací poplatek, ale spolu se simultánním přístupem na server se vyšplhala až k 879 euro + 207 euro za roční udržovací poplatek [ISSN International Centre, 2004b].

Tímto se národní střediska ISSN rozdělila na dvě skupiny. Střediska, která se rozhodla odkoupit klientský modul systému Virtua, a střediska, která se rozhodla využívat jiný systém. Pro úplnost je možno uvést, že na konci roku 2004 stále ještě existovala centra, která pro zpracování a zasílání dat používala pracovní listy. Těmto centrům bylo doporučeno přejít na automatizovaný systém a zařadit se do jedné z výše zmíněných skupin [International Centre, 2004a].

Správa agendy národních center může být prováděna v automatizovaném systému, který podporuje formáty MARC 21 nebo UNIMARC. Tento způsob využívá mezi jinými i ČNS ISSN, které má pro své potřeby upravený knihovnický software KP-WIN a soubory záznamů zasílá do MC ISSN formou přílohy e-mailu. Klientský modul systému Virtua je možná náročnější ohledně finančního zajištění, ovšem nabízí mnoho výhod. V první polovině roku 2005 si tento modul zakoupila národní střediska z Nizozemska, Itálie, Maďarska, Belgie, Slovenska, Irska a Rumunska. V druhé polovině roku 2005 je následovala národní centra Chile, Argentiny, Islandu Brazílie a Egypta [International Centre, 2005a].

Výhody používání modulu Virtua klient [ISSN International Centre, 2004c]

- okamžitá integrace záznamů do Registru ISSN, přičemž tyto záznamy jsou ihned přístupné externím uživatelům
- okamžité potvrzení a kontrola jakýchkoli modifikací záznamů
- Windows aplikace s možností duplikovat záznamy či kopírovat a vkládat jednotlivé údaje
- sada znaků UNICOCE UTF-8, která nevyžaduje žádné lokální přizpůsobení SW a dovoluje pro načítání originální podoby písma klíčových prvků údajů (návěští 880 formátu MARC 21)
- snadný a okamžitý přístup k aktuálnímu stavu přidělování ISSN bloků podle zodpovědnosti jednotlivých národních středisek
- snadné stažení záznamů ve formátu, který se může dále zpracovávat jinými odděleními hostitelské instituce národního centra (formáty MARC 21 a UNIMARC)
- přístup k provizorně přiděleným číslům ISSN a jejich záznamům (Legacy records NST/Bowker)
- nejsou potřebné žádné exporty dat do MC ISSN, protože všechna čísla ISSN a záznamy pod správou národních center jsou nepřetržitě přístupné v reálném čase a odpadá tak i kontrola, zda byl záznam exportovaný, či nikoli
- odpadají lokální operace vykonávané pro správu systému
- okamžitý přístup k záznamům v databázi ISSN prostřednictvím protokolu Z39.50
- nápověda (help) pro online katalogizaci ve formátu MARC 21
- účast v elektronické skupině pro online katalogizaci, která umožňuje výměnu informací a zprostředkovává pomoc od kolegů, kteří sdílí stejnou aplikaci

3.3 Formát záznamů MS ISSN

3.3.1 Proměna formátu ISSN

S rozvojem elektronického publikování nabyla na důležitosti palčivá otázka nekompatibility bibliografického formátu ISSN s ostatními ve světě používanými formáty a pravidly. Asimilace těchto formátů se stala jedním z dalších úkolů, kterému se musel MS ISSN postavit tváří v tvář, aby si uchoval své čelní postavení jako reprezentativní autoritativní registrační databáze pro oblast seriálové produkce [BAYER, 2001]. Stejně jako v případě změny členění bibliografického spektra a začlenění seriálu do širší skupiny pokračujících zdrojů zde sehrála významnou roli harmonizace pravidel a standardů a tudíž i spolupráce MC ISSN s ALA jako zpracovatele AACR2, a s IFLA jako zpracovatelem ISBD (CR).

Na základě provedeného průzkumu pro oboustranný transfer dat mezi MC a národními centry navrhlo MC ISSN v roce 2002 používat jak původní formát ISSN, tak hlavní bibliografický formát UNIMARC a MARC 21. Na formáty UNIMARC a MARC 21 se začala i implementace nového počítačového systému, který umožňuje vstup záznamů kódovaných v UNICODE a prohledávání databáze ISSN prostřednictvím protokolu Z 39.50 [BAYER, 2003]. Současně začaly práce na revizi původního formátu ISSN. Byla založena Pracovní skupina pro revizi ISSN (Revision Working Group), která na základě zkušeností knihoven používajících MARC 21, připomínek z národních center a připomínek z každoročních zasedání ředitelů těchto center, zpracovala profil formátů MARC 21 a UNIMARC pro účely použití v síti ISSN.

Formát ISSN, publikovaný v roce 1983 v ISDS Manuálu [ISDS International Centre, 1983, s. 74], doznal několika změn. První změny formátu se promítly ve vydání katalogizační části Manuálu ISSN z roku 2003 [ISSN International Centre, 2003]. Do formátu ISSN byla zakomponována nová pole:

- 012 – Číslo pro vnitřní správu záznamu
- 776 – Má vydání na jiných nosičích
- 856 – Elektronická lokalizace a přístup k elektronickému zdroji

Další změny byly zaváděny postupně a byly provázány se zaváděním nového počítačového systému pro správu dat. MC ISSN, jakožto koordinátor sítě ISSN, vyzvalo národní střediska k přechodu na formát MARC 21 nebo UNIMARC v polovině roku 2004, i když je stále ochotno akceptovat záznamy ve starém formátu ISSN [ISSN International Centre, 2005a]. Tím ulehčilo národním centrům přechod na nový formát, i když je nutno dodat, že nové instrukce ohledně popisu zdrojů byly národním centrům poskytovány jen ve formě návrhů v průběhu roku 2005. Definitivní podoba nového formátu s názvem ISSN –MARC 21 FORMAT byla národním centrům poskytnuta až jako příloha materiálu z 30. zasedání ředitelů národních center ISSN, které se konalo v sídle Národní knihovny Austrálie v městě Canberra, ve dnech 27. – 29. září 2005 [ISSN International Centre, 2005b].

Vstupním formátem pro záznamy MS ISSN je nyní ISSN MARC 21 nebo ISSN UNIMARC. Pro výměnu dat se dál používá formát definovaný mezinárodní normou ISO 2709 – Information and Documentation – Format for Information Exchange [ISSN International Centre, 2006].

3.3.2 Hlavní rozdíly mezi formáty ISSN a ISSN MARC 21

V květnu 2006 je starý formát ISSN stále ještě dostupný na webových stránkách MC ISSN. Nový formát ISSN-MARC 21 mi byl laskavě poskytnut v ČNS ISSN. ISSN – MARC 21 je

podmnožinou formátu MARC 21 pro bibliografická data, a proto je jejich základní struktura shodná (rozdělení záznamu na návěští záznamu, adresář záznamu a pole proměnné délky). Aktuální zkrácená verze formátu MARC 21 je dostupná na webových stránkách Kongresové knihovny:

Library of Congress. Network Development and MARC Standards Office. 2006. *Marc 21 Concise Format for Bibliographic Data* [online]. 2005 concise edition (includes 1999 edition with update no. 1 (October 2000), update no. 2 (October 2001), update no. 3 (October 2002), update no. 4 (October 2003), update no. 5 (October 2004), update no. 6 (October 2005)). Washington (D.C.) : Library of Congress, 2006-04-11 [cit. 2006-06-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.loc.gov/marc/bibliographic/ecbdhome.html>>.

Z důvodu rozsahu této práce zde prezentuji jen nová pole a významné rozdíly mezi starým a novým formátem ISSN. Celkový profil formátu ISSN-MARC 21 je obsažen v příloze této práce.

Návěští záznamu (Leader)

Starý formát ISSN návěští záznamu neobsahoval. Návěští záznamu obsahuje data v číselném nebo kódovaném tvaru, která poskytují parametry pro zpracování záznamu v příslušném programu. Jedná se o 24 znaků v pozicích 00-23, které jsou se svým obsahem prezentovány ve zmiňovaném formátu MARC 21 pro bibliografická data [BRATKOVÁ, 2005a].

Adresář záznamu

Adresář začíná na 24. pozici od začátku záznamu, je tvořen množinou položek, které obsahují přesně 12 znaků (v pozicích 0-11). Každá položka se vztahuje k jednomu poli dat proměnné délky [BRATKOVÁ, 2005a].

Pole 001 – 006 (nová pole)

Tato pole jsou kontrolní pole proměnné délky a od ostatních polí se liší svou strukturou. Nejsou pro ně definovány indikátory ani kódy podpolí. Tvoří je pouze kódovaná data. Jedná se o kontrolní číslo, identifikátor organizace přidávající kontrolní číslo, datum a čas poslední transakce záznamu a datové prvky s pevnou délkou – doplňkové charakteristiky materiálů – obecné informace. Obsah pole 006 je ve formátu MARC 21 pro bibliografická data definován zvlášť pro knihy, počítačové soubory, mapy, smíšené materiály, hudebniny, pokračující zdroje a vizuální materiály. Formát ISSN MARC 21 přirozeně využívá tu část, která patří pokračujícím zdrojům.

Pole 007 – Pole dat s pevnou délkou pro fyzický popis (nové pole)

V rámci MS ISSN bylo dohodnuto, že se toto pole bude vyplňovat, pokud se v poli 008 na pozici 23 zapíše „s“, což je kód pro formu elektronického nosiče [ISSN International

Centre, 2004d]. Ukázka je uvedena na obrázku číslo 2, popisované údaje jsou označeny červeně.

Pole 008 – Datové prvky s pevnou délkou

MARC 21 umožnil zapisovat kódy nových typů publikací, které dříve neexistovaly, a to na pozici 21. Jedná se o kódy „w“ pro aktualizované webové stránky, „d“ pro aktualizované databáze a „l“ pro aktualizace na volných listech. Příklady jsou uvedeny na obrázcích číslo 2, 3, 4 modrou barvou. Dále se v tomto poli zapisuje pravidelnost vycházení zdroje, a to na pozici 19. Tento údaj byl dlouhou dobu nepovinný, a to i v návrzích nového formátu ISSN-MARC 21. Domnívám se, že to je důvod, proč ho můžeme v příkladech na obrázcích 2, 3, 4 vidět jako prázdnou pozici. Je označen zelenou barvou. V definitivním znění ISSN-MARC 21 je tento údaj povinný.

Pole 022 – ISSN

Problémem byl kód centra, které číslo ISSN přidělilo. MARC 21 umožňoval zapsat pouze jednociferné číslo. Formát byl přizpůsoben a doplněn a kód centra se nyní uvádí v novém podpoli 2 pole 022. Toto podpole je v systémech národních center obvykle předdefinováno. Dalším novým podpolem je podpole y, v kterém se uvádí nesprávné číslo ISSN. V poli 022 se proměnily i indikátory. Hodnota 0 v pozici 1. indikátoru označuje seriál s mezinárodním významem a hodnota 1 v pozici 2. indikátoru seriál bez mezinárodního významu.

Pole 024 – Jiné standardní identifikátory (nové pole)

Jedná se o nepovinné pole, tudíž ve většině záznamů chybí. Má definovanou hodnotu 7 a hodnotou 8 v pozici 1. indikátoru. Dále má specifikovaná podpole a a podpole 2, shodně s formátem MARC 21 pro bibliografická data.

Pole 041 – Kód jazyka (nové pole)

Hodnota 0 v pozici 1. indikátoru určuje publikaci, která je překladem nebo překlad obsahuje a hodnota 1 v pozici 1. indikátoru určuje jednotku, která není překladem, nebo překlad neobsahuje. Dále jsou v tomto poli specifikována podpole a, b, opět shodně s formátem MARC 21 pro bibliografická data. Pole je povinné, jedná-li se o překlad nebo obsahuje-li překládanou část.

Pole 044 – Kód země vydávající entitu (nové pole)

Bylo dohodnuto používání kódu země vydání podle ISO 3166 Kódy pro názvy zemí v podpoli c pole 044 a taktéž v MARC 21 kódování na pozici 15-17 v poli 008.

Pole 046 – Speciální kódovaná data (nové pole)

Pole není povinné. Při analýze Registru ISSN jsem záznam s tímto polem neobjevila.

Pole 080 – MDT a pole 082 – DDT

Pole 080 a pole 082 zůstalo povinné pro zápis Mezinárodního desetinného třídění a Deweyho desetinného třídění. Záměr, použít tato pole pro generování předmětových hesel v záznamech se zatím nezdařil. Realizace přístupu do záznamů ISSN podle předmětových hesel byla odložena a v budoucnu by měla být uskutečněna v rámci samostatného projektu ve spolupráci se zainteresovanými agenturami, jako jsou např. souborné katalogy [ISSN International Centre, 2004d]. Dokumenty získané z loňského zasedání ředitelů národních center ani webové sídlo MC ISSN se o tomto projektu zatím nezmiňují.

Pole 110 – Hlavní záhlaví – jméno korporace (nové pole)

Definované jsou hodnoty 0, 1, 2 v pozici 1. indikátoru a podpole a, b, 6 shodně s formátem MARC 21 pro bibliografická data.

Pole 111 – Hlavní záhlaví – jméno konference (nové pole)

V pozici 1. indikátoru jsou definované hodnoty 0, 1, 2. Jsou určena podpole a, 6 shodně s formátem MARC 21 pro bibliografická data.

Pole 245 – Vlastní název

Pole 245 bylo ve starém formátu ISSN povinné, jestliže existovalo. Nyní je pro všechny záznamy povinné. Definovaná je hodnota 1 v pozici 1. indikátoru a hodnoty 0-9 v pozici 2. indikátoru. Také jsou definována podpole a, n, p, 6. Vše shodně s formátem MARC 21 pro bibliografická data.

Pole 247 – Předcházející název (nové pole)

Definovaná je hodnota 1 v pozici 1. indikátoru a hodnoty 0 a 1 v pozici 2. indikátoru. Určena jsou podpole a, f, n, p, 6. Vše shodně s formátem MARC 21 pro bibliografická data. Pole je povinné, pokud jeho údaje existují.

Pole 260 – Nakladatelské údaje

Pole 260 je narozdíl od minulosti opakovatelné a novinkou je zapisování historie vydavatelů. Lze tedy zapsat současného vydavatele i vydavatele předchozí.

Pole 362 – Data vydávání a/nebo označení následnosti (nové pole)

Zcela podle formátu MARC 21 pro bibliografická data, s výjimkou podpole 8, které zde chybí.

Pole 711 – Vedlejší záhlaví – jméno konference (nové pole)

Určené jsou hodnoty 0, 1, 2 v pozici 1. indikátoru a podpole a, 6 dle formátu MARC 21 pro bibliografická data. Pole je povinné, pokud jeho údaje existují.

Pole 720 – Vedlejší záhlaví – Neřízené jméno (nové pole)

V původním formátu ISSN MARC sloužilo pro zápis korporativního jména pole 550 – Korporativní editor / konference (dle dokumentu) a pole 710 – Korporativní editor

(autorizovaný dle pravidel). Ve formátu ISSN-MARC 21 sice pole 710 – Korporativní jméno existuje, ale protože MS ISSN nemá soubor autorit, je korporativní jméno zapisováno do pole 720 – Vedlejší záhlaví – Neřízené jméno (Uncontrolled name), což je patrné i z příkladů záznamů na obrázcích 2, 3, 4, 5. Definovaná je hodnota 2 v pozici 1. indikátoru pro jiné či další neřízené jméno. Neřízené jméno se zapisuje do podpole a. Specifikované je ještě podpole 6, které je určeno pro propojení.

Pole 765 – Záhlaví pro jednotku v původním jazyce (nové pole)

Pole 767 – Záhlaví pro překlad (nové pole)

Pole 770 – Záhlaví pro suplement (nové pole)

Pole 772 – Záhlaví pro hlavní jednotku suplementu (nové pole)

Pole 775 – Záhlaví pro jiné vydání (nové pole)

Pole 776 – Záhlaví pro další fyzickou formu (nové pole)

Tato pole mají určenou hodnotu 0 v pozici 1. indikátoru a podpole t, x, 6, shodně s formátem MARC 21 pro bibliografická data. Pole jsou povinná, pokud jejich údaje existují.

Pole 785 – Záhlaví pro předcházející jednotku (nové pole)

Kromě hodnoty 8, která v pozici 2. indikátoru není definována, jsou hodnoty indikátorů shodné s formátem MARC 21 pro bibliografická data, jakož i definovaná podpole t, x, 6. Pole je povinné, pokud jsou jeho údaje platné.

Pole 856 – Elektronická lokalizace zdroje a přístup k elektronickému zdroji

Toto pole bylo již doplněno do předchozího formátu ISSN, nicméně bych ráda dodala, že MC akceptuje všechny zasláné URL adresy, kontroluje je a spravuje je, popř. dodává URL z jiných zdrojů.

Pole 880 – Alternativní grafická prezentace (nové pole)

Toto pole se vyplňuje, pokud je záznam v jiné abecedě než v latině. Např. v azbuce. Záznam s tímto polem se mi v databázi ISSN Registr, bohužel, nepodařilo nalézt. Domnívám se, že důvodem je fakt, že se jedná o nový údaj a že je toto pole nepovinné.

3.3.3 Příklady záznamů z Registru ISSN v novém formátu

Příklady záznamů z Registru ISSN jsem získala v květnu 2006 při jeho analýze [ISSN International Centre, 2005c]. Tag neboli návěští pole je kód o třech znacích, který určuje každé pole s proměnnou délkou. In je označení pro indikátory, 1 a 2 určují jejich pozici. Indikátor je kód, který obvykle slouží jako instrukce pro počítačové zpracování údajů uložených v daném poli.

Tag	In 1	In 2	Data
001			vtls001213136
003			ISSN
005			20051130151000.0
007			cr
008			000905c20009999xr d w s b0cze c
022	0		\a 1213-1369 \2 34
035			\a (ISSN)12131369
044			\c CZE
080			\a 338.43.01
080			\a 63
210	1		\a Agris on-line \b (Praha)
222			\a Agris on-line \b (Praha)
245	1		\a Agris on-line.
246	1	3	\a Agris.cz
260			\a Praha : \b Česká zemědělská univerzita
720	2		\a Česká zemědělská univerzita
856	4	0	\u http://online.agris.cz

Obr. č. 2: záznam webového sídla Agris on-line z ISSN Registru ve formátu ISSN-MARC 21 [získáno online přes WWW rozhraní v roce 2006].

Tag	In 1	In 2	Data
001			vtls001213701
003			ISSN
005			20060131150100.0
007			cr
008			020121c20009999xr k d s b0cze c
022	0		\a 1213-7014 \2 34
035			\a (ISSN)12137014
044			\c CZE
080			\a 01
210	1		\a Čes. nár. databáze ISSN
222			\a Česká národní databáze ISSN
245	1		\a Česká národní databáze ISSN.
260			\a Praha : \b Státní technická knihovna, \c 2000-
720	2		\a České národní středisko ISSN
856	4	0	\u http://arl.stk.cz:8080/issn.html

Obr. č. 3: záznam České národní databáze ISSN z ISSN Registru ve formátu ISSN-MARC 21 [získáno online přes WWW rozhraní v roce 2006].

Tag	In 1	In 2	Data
001			vtls001801793
003			ISSN
005			20060502122300.0
007			ta
008			060411c20029999xr q b0cze c
022	0		\a 1801-7932 \2 34
035			\a (ISSN)18017932
044			\c CZE
080			\a 336.1/.5
210	1		\a Lex. daň. úspor
222			\a Lexikon daňových úspor
245	1		\a Lexikon daňových úspor.
260			\a Praha : \b Verlag Dashöfer s.r.o., \c 2002-
720	2		\a Verlag Dashöfer s.r.o.

Obr. č. 4: záznam Lexikonu daňových úspor z ISSN Registru ve formátu ISSN-MARC 21 [získáno online přes WWW rozhraní v roce 2006].

3.4 Bibliografický záznam MS ISSN

Tvorbou bibliografického záznamu plní MS ISSN svou základní funkci, kterou je registrace pokračujících zdrojů. Záznam je vytvářen dle pravidel obsažených v Manuálu ISSN. Jeho poslední vydání pochází z července 2003. Do tohoto vydání se již promítla harmonizace pravidel a standardů s AACR a ISBD, a tudíž jsou zde uplatněny nové principy při popisu elektronických zdrojů [BRATKOVÁ, 2005b].

Proces registrace pokračujícího zdroje v MS ISSN zahrnuje přidělení čísla ISSN, klíčového názvu a tvorbu bibliografického záznamu. Záznam obsahuje povinné a nepovinné prvky a může být úplný nebo zkrácený. Ve většině případů je požadována tvorba úplného záznamu. Vytvoření krátkého záznamu je dovoleno v případě, že se jedná o zdroj efemérního charakteru nebo o zdroj čistě lokálního významu. Národním centrem je v Manuálu ISSN uložena povinnost tento zkrácený záznam doplnit, pokud o to jiné národní centrum nebo uživatel MS ISSN požádá.

Vzhledem k tomu, že názvy pokračujících zdrojů se občas shodují nebo mohou být díky své podobnosti snadno zaměňovány, vytváří se pro každý zdroj klíčový název, který je neoddělitelně spojen s číslem ISSN. Klíčový název je vytvářen z vlastního názvu zdroje přidáním doplňku v kulatých závorkách. Doplňek, někdy označován jako kvalifikátor, je

obvykle vytvářen z názvu vydavatele nebo místa vydání. Tvorbu klíčového názvu a doplňků podrobně specifikuje Manuál ISSN.

Pokud vycházející pokračující zdroj zaznamená změny, uvažuje se o tvorbě nového záznamu a přidělení nového čísla ISSN. Manuál ISSN rozeznává velké a malé změny. Zdrojům, které prošly malými změnami, se nové číslo ISSN nepřirazuje, a tudíž se nevytváří ani nový záznam. Pokud se ale jedná o velké změny, je tvorba nového záznamu nutná a je přiděleno i nové číslo ISSN. Rozdíl mezi malými a velkými změnami podrobně definuje Manuál ISSN. Obecně lze říci, že pokud se výrazně změní název, vydavatel, nosič nebo tematické zaměření zdroje, jedná se o velkou změnu, ostatní změny jsou považovány za změny malé [ISSN International Centre, 2003].

Bibliografický záznam byl dlouhou dobu vytvářen ve formátu ISSN FORMAT, někdy nazývaný ISSN MARC FORMAT. V předchozí kapitole je popsán přechod na formát ISSN MARC 21. Co to znamená pro bibliografický záznam a pravidla, podle kterých je vytvářen? Pokud se podíváme na příklady záznamů na obrázcích 2, 3, 4 v předchozí kapitole, zjistíme, že se změnila číselná označení některých polí, některá pole přibyla a také přibýly kódy pro pokračující zdroje elektronické povahy. Tzn., že v záznamech přibýly některé údaje, a to zejména ty, které určují elektronické zdroje. Jednotlivé údaje tvořící bibliografický záznam jsou obsaženy v profilu formátu ISSN MARC 21, který je přílohou této práce.

Ačkoli pro tvorbu záznamu platí pravidla, jež byla publikována celkem nedávno, přechod na nový SW a nový formát zapříčinil nutnost tato pravidla přepracovat. Dalším faktorem, který určitě stávající pravidla změní, je právě probíhající revize normy ISO 3297:1998, jejíž nejbližší termín vydání je duben 2007. Nová pravidla, která by reflektovala změnu formátu a počítačového systému sice zatím k dispozici nejsou, nicméně se na nich již začalo pracovat. Jejich první návrh je naplánován na podzimní měsíce roku 2006. Pokud tedy norma ISO 3297 spatří světlo světa na jaře 2007, bude do tohoto návrhu možno ihned zakomponovat změny, které přinese a druhý návrh přepracovaného Manuálu ISSN by pak mohl být k dispozici již na podzim roku 2007. Definitivní znění pak na jaře 2008 [ISSN International Centre, 2005a].

Důležitým doplňkem pravidel pro tvorbu záznamů MS ISSN je Seznam zkratk slov názvů (List of Title Word Abbreviations, dále jen LTWA). Tento seznam obsahuje slova názvů zdrojů zpracovávaných MS ISSN a jejich zkratk. Zkratky jsou využívány pro tvorbu zkrácených klíčových názvů v bibliografickém záznamu. Seznam obsahuje 54 000 slov v téměř sedmdesáti jazycích. Slova jsou zkracována v souladu s normou ISO 4 z roku 1997, která určuje pravidla pro zkracování slov z názvů děl. Jednotlivá národní střediska tvoří

zkratky slov z názvů ve svých národních jazycích a MC ISSN s pomocí jazykovědců ověřuje jejich platnost. LTWA je k dispozici online, na CD-ROMu a v tištěné podobě a je ročně aktualizován formou doplňků [ISSN International Centre, 2006].

4 Dopady na hlavní produkt – ISSN Registr

4.1 Mezinárodní databáze ISSN Registr

ISSN Registr je bibliografická databáze, která obsahuje záznamy zdrojů, jimž bylo přiřazeno číslo ISSN. Tato báze dat byla systematicky budována od sedmdesátých let dvacátého století a je nejdůležitějším produktem celého MS ISSN. Distributorem je MC ISSN. Vydání ISSN Registru na CD-ROMu je aktualizováno čtvrtletně, v online režimu týdně. Roční přírůstek činí 40 000 – 60 000 záznamů. Podle statistik MC ISSN obsahoval ISSN Registr na konci roku 2005 1 227 057 záznamů [ISSN International Centre, 2006]. Ke dni 24. května 2006 je aktuální počet záznamů zdrojů v Registru ISSN 1 248 556 [ISSN International Centre, 2005c]. Mezi hlavní uživatele tohoto produktu patří především knihovny, vydavatelé a informační specialisté, souborné katalogy, atd. Tato databáze je považována za směrodatný a nejúplnější zdroj pro identifikaci zdrojů s přívlastkem pokračující na celosvětové úrovni [ISSN International Centre, 2006].

Pro potřeby zahájení provozu MS ISSN byl v roce 1971 Mezinárodní normalizační organizací ISO vybrán počítačový soubor záznamů seriálových publikací vydavatelské firmy Bowker. Těmto záznamům byla provizorně přidělena čísla ISSN. Další čísla byla taktéž provizorně přidělena dřívějšímu produktu Kongresové knihovny – „New serial titles“ (dále jen NST) [BRATKOVÁ, 2005b]. Záznamy, jimž byla tato čísla přiřazena, jsou v průběhu fungování MS ISSN ověřovány a upravovány jednotlivými národními středisky, pod jejichž působnost spadají a poté jsou zařazovány do Registru ISSN.

MS ISSN pracuje na bázi decentralizovaného zpracování vstupů. Národní střediska vytvářejí záznamy pokračujících zdrojů, které jsou vydávány v jejich zemích a tyto záznamy zasílají do centrální databáze MS ISSN. Pro zasílání záznamů byly až do začátku roku 2005 využívány pracovní listy (některými národními středisky afrických zemí), magnetické pásky, diskety a přenosy pomocí FTP, a to buď ve formátu ISSN FORMAT nebo ve formátech typu MARC, které ovšem byly před zařazením do ISSN Registru konvertovány do formátu ISSN. Po přechodu na nový systém Virtua a formát ISSN MARC 21 mohou národní střediska s klientským modulem tohoto SW ukládat záznamy v online režimu [BRATKOVÁ, 2005a]. Národní centra, která využívají jiných výpočetních systémů pro zpracování svých záznamů, nejčastěji zasílají soubor záznamů jako přílohu emailu, jako např. ČNS ISSN. Registr ISSN je

nyň dostupný online a na CD-ROMu. Dřívější formy zpřístupnění (např. mikrofiš nebo magnetická páska) již k dispozici nejsou.

4.2 Nová Struktura ISSN Registru

Nový SW Virtua od firmy VTLS neproměnil pouze ukládání a export záznamů do centrální databáze MS ISSN, ale celou její strukturu. Tato struktura je znázorněna na obr. č. 5 na následující straně této práce. Toto schéma bylo bez bližší specifikace získáno v ČNS ISSN. ISSN Registr má nyní kromě druhotné databáze (Request Database) se záznamy čekajícími na přidělení čísla ISSN (ISSN Request Records) a záznamy čekajícími na ověření (ISSN Validation Request Records) databázi hlavní (Main Database), která obsahuje několik dílčích bází, jež jsou přístupny jen členům sítě ISSN.

Báze úplných záznamů (Register – Full)

Báze zkrácených záznamů (Register – Brief)

Báze provizorně přidělených záznamů (Legacy Records Bowker / NST)

Pokud katalogizátor tvoří záznam pro zdroj, který začal vycházet před rokem 1971, projde nejprve tuto bázi a ujistí se, že tomuto zdroji nebylo již číslo ISSN přiděleno provizorně na počátku fungování MS ISSN.

Báze volných / prázdných záznamů (Free Records)

V této bázi se nalézají nové bloky čísel ISSN v podobě prázdných záznamů, do kterých katalogizátoři kopírují jednotlivé údaje ze záznamů obsažených v druhotné databázi ISSN (Request Database).

Báze pracovních záznamů (Work records)

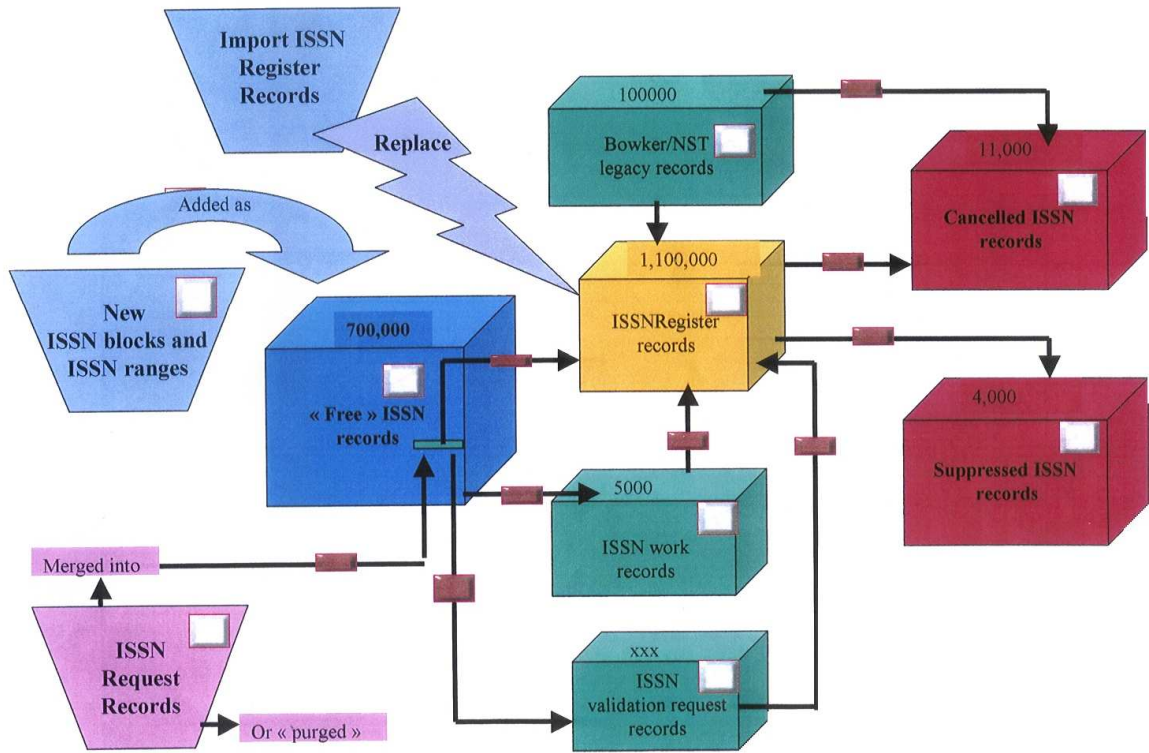
Po doplnění volného / prázdného záznamu údaji z báze „ISSN Request Records“ a jeho uložení, se status záznamu změní na pracovní (work). Poté lze podle potřeby provádět další úpravy záznamu. Systém sám formou chybových hlášení upozorní na nedostatky v záznamu. Pokud se tak nestane, jsou záznamy podle své povahy zařazeny do báze úplných (Register – Full) či zkrácených záznamů (Register – Brief) a tím jsou okamžitě přístupny uživatelům MS ISSN.

Báze zrušených čísel ISSN (Cancelled)

Zrušit číslo ISSN lze pouze v případě, že je stejné číslo ISSN přiděleno více než jednomu pokračujícímu zdroji nebo když je více čísel ISSN přiděleno jednomu pokračujícímu zdroji. Zrušené číslo ISSN nesmí být znovu přiděleno a uvádí se v podpoli z pole 022 příslušného záznamu [ISSN International Centre, 2003].

WORKFLOW OF ISSN RECORDS & DATABASE STRUCTURE

START

Báze potlačených čísel ISSN (Suppressed)

Pokud je číslo ISSN přiděleno pokračujícímu zdroji ještě před jeho vydáním, může se stát, že se tento zdroj ukáže být zdrojem ukončeným a je tudíž předmětem identifikace jiného systému než MS ISSN nebo je opravdu pokračujícím zdrojem, ale od jeho vydání je z nějakého důvodu upuštěno. Tato již přidělená čísla ISSN nesmí být zrušena, ale jsou potlačena a uchovávána v bázi potlačených čísel ISSN [ISSN International Centre, 2003].

Dílní báze dat slouží pro práci se záznamy zaměstnancům sítě ISSN v rámci jejich přístupu do databáze ISSN Registr. Běžným uživatelům dostupné nejsou.

4.3 Formy zpřístupnění ISSN Registru

4.3.1 ISSN Registr na nosiči CD-ROM

Databáze ISSN Registr je od roku 1992 dostupná na nosiči CD-ROM s názvem ISSN Compact. Disky čtvrtletně vydává MC ISSN, a to v březnu, v červnu, v září a v prosinci. Každé vydání nahrazuje předešlé v plném rozsahu. Nové nebo upravené záznamy lze prohlížet prostřednictvím zvláštního indexu. Menu i nápovědu lze zobrazit v angličtině nebo francouzštině. Kromě ISSN Registru obsahuje disk i seznam zkratk slov z názvů LTWA.

Vyhledávat lze prostřednictvím dvaceti pěti selekčních polí, jako např. číslo ISSN, klíčový název, MDT, DDT atd. Vyhledávání lze zpřesnit používáním logických operátorů AND, OR, NOT. Prohlížet lze 25 indexů. Další funkcí je propojení na související záznamy (vydání v jiných jazycích, vydání na jiných médiích, atd.). Díky této funkci může uživatel snadno přeskakovat mezi souvisejícími záznamy. Záznamy mohou být zobrazeny jak se slovním označením polí, tak bez něj. Kromě vstupního formátu je lze tisknout a kopírovat v komunikativním formátu ISO 2709 [ISSN International Centre, 2006].

4.3.2 ISSN Registr v online režimu

4.3.2.1 ISSN Data File

Instituce, které mají zájem záznamy z Registru ISSN dále zpracovávat, mají možnost tuto databázi získat ve formě datového souboru se záznamy v komunikativním formátu ISO 2709 [ISSN International Centre, 2006].

4.3.2.2 ISSN Registr prostřednictvím protokolu Z 39.50

Registr ISSN je dostupný i prostřednictvím protokolu Z 39.50. Protokol Z 39.50 popisuje mezinárodní norma ISO 23950 a ANSI / NISO Z 39.50 [ISSN International Centre, 2006]. Tento protokol byl navržen pro použití v rámci bibliografických informací. Specifikuje formáty a procedury řídicí výměnu zpráv mezi klientem a serverem, dovoluje klientovi žádat, aby server prohledal databázi a identifikoval záznamy, které odpovídají specifickým kritériím a přenesl zpět některé nebo všechny takto identifikované záznamy [BARTOŠ, 2004].

4.3.2.3 ISSN Portal

Od srpna roku 1998 se stal Registr ISSN s názvem *ISSN Online* dostupný prostřednictvím sítě Internet a jeho služby WWW. Šlo o zcela nový způsob poskytování záznamů. Vyhledávání bylo placené a testování báze ze strany uživatelů s omezeným počtem rešerší v průběhu jednoho měsíce bylo možno provádět po registraci [BRATKOVÁ, 2005b].

Nový portál ISSN byl veřejnosti zpřístupněn 1. března 2005 a po dobu tří měsíců byl provozován současně s *ISSN Online*. Od 1. června 2005 nahradil nový ISSN portál starou webovou aplikaci *ISSN Online*, která byla k tomuto datu definitivně ukončena [ISSN International Centre, 2005a].

Prohlížet a vyhledávat v bázi prostřednictvím Portálu ISSN je možné na základě roční licence a možnost testovat bázi zdarma na základě registrace zůstala stejná jako v případě *ISSN Online*. Stejná zůstala přirozeně i funkce portálu, kterou je identifikace více než jednoho milionu periodik v celosvětovém záběru prostřednictvím Registru ISSN. Nicméně portál ISSN je oproti původní webové aplikaci značně vylepšen. Během května 2006 ještě prochází obdobím zavádění různých zlepšení, a proto občas nejsou všechny jeho služby plně funkční. Portál tudíž obsahuje i omluvu ředitelky MC ISSN Françoise Pellé. Služby portálu ISSN jsou přerušovány každý den mezi 04.00h a 5.00h světového času pro nezbytné operace spojené se zálohováním dat.

Portál ISSN nabízí tři typy vyhledávání. Rychlé vyhledávání (quick search), kombinované vyhledávání (combined search) a expertní vyhledávání (expert search) a mnoho dalších možností.

Rychlé vyhledávání je možné na základě čísla ISSN nebo na základě slovního vyjádření. Při vyhledávání na základě čísla ISSN je možné toto číslo zadat s pomlčkou či bez pomlčky. Uživatel může také zaškrtnutím zvolit možnost zobrazení souvisejících záznamů. Např. pokud vyhledáváme dle čísla ISSN 1819-1819, což je číslo ISSN *Portálu ISSN* a zvolíme tuto možnost, získáme kromě záznamu *Portálu ISSN* též záznamy *ISSN Online*, *ISSN Compact*

a *LTWA*. Obdobná možnost je nabízena při rychlém vyhledávání dle slovního vyjádření. Při slovním vyjádřením může navíc uživatel specifikovat, kde v záznamu se mají slova vyskytovat. Nabízené možnosti jsou název, vydavatel a kdekoli v záznamu.

Kombinované vyhledávání je určeno pro dotazy složitějšího rázu. Dovoluje kombinovat slovní nebo číselná vyjádření dotazu pomocí logických operátorů AND, OR, NOT a pro jejich specifikaci nabízí 28 indexů (z těch méně obvyklých jmenuji např. kód země vydání, kód jazyka zdroje, datum zahájení vydávání zdroje, datum ukončení vydávání zdroje, atd.). Toto rozhraní nabízí i zobrazení seznamu kódů zemí (podle ISO 4) a kódů pro jazyk zdroje. Uživatel může též svůj dotaz zpřesnit pomocí pěti nabízených filtrů (frekvence vydávání zdroje, médium, status zdroje, jazyk zdroje, země vydání zdroje).

Expertní vyhledávání probíhá na základě kategorií. K dispozici je seznam kategorií a jejich kódů (např. *ti* pro název zdroje). Uživatel zadá kód požadované kategorie, za nímž následuje dvojtečka a příslušný termín (např. *ti:Agroweb* znamená Agroweb v názvu zdroje), a to bez mezer. Při vyhledávání fráze se tato uvede v uvozovkách (např. *ti:"Česká literární věda"*). Možnost kombinovat termíny logickými operátory zde je, ale místo slovního vyjádření se musí použít zástupné znaky (& pro AND, + pro OR, - pro AND NOT).

Třídít vyhledané záznamy lze na základě klíčového názvu, čísla ISSN, země vydání a nosiče. Třídít lze jak vzestupně, tak sestupně.

Portál ISSN nabízí i možnost **prohlížení** báze (browse). Tato funkce umožňuje uživateli prohlížet obsahy čtyř rejstříků, a to: rejstříku názvů, rejstříku autorů, rejstříku vydavatelů a rejstříku zkrácených názvů. Uživatel si může vybrat mezi dvěma způsoby prohlížení báze. Při prohlížení způsobem „**browse full index**“ se zobrazí odkazy na záznamy z vybraného rejstříku dle zadaného vyhledávacího výrazu nebo řetězce spolu s následujícími a předchozími záznamy (dle abecedního pořádku). Při prohlížení způsobem „**browse filtered index**“ se z vybraného rejstříku zobrazí pouze odkazy na záznamy, které obsahují hledané výrazy nebo řetězec slov. Ostatní záznamy jsou odfiltrovány. U tohoto způsobu prohlížení báze lze ještě zpřesnit prohlížení tím, že se z nabídky vybere, zda se jedná o jednotlivá slova, frázi nebo přesnou shodu s hledaným výrazem.

Novinkou je nabídka **zobrazení seznamu přidělených čísel ISSN** a **zobrazení seznamu názvů zdrojů**. Tato novinka je ale podmíněna zvláštním poplatkem a v rámci testování báze na základě registrace není dostupná.

Další novou možností je tzv. **uložení do nákupního košíku** (save to cart). Záznamy uložené v nákupním košíku lze stahovat nebo tisknout, a to ve vstupním formátu se slovním či

číselným označením polí nebo v komunikativním formátu a dál upravovat nebo konvertovat. Rozhraní nabízí možnost vymazání všech záznamů z košíku, vymazání označených záznamů z košíku, oživení záznamů v košíku, zobrazení záznamů pro tisk nebo stažení v požadovaných formátech a zaslání záznamů e-mailem.

Funkce **uložit / vyvolat vyhledávací strategie** (save / load session) umožní uložit tyto strategie na server MC ISSN, přičemž doba, po kterou je strategii možno uchovat, závisí zcela na uvážení systémového administrátora. Při ukládání vyhledávací strategie zobrazí systém identifikační číslo aktuální strategie. Uživatel by si ho měl poznamenat, protože na základě tohoto čísla lze strategii znovu vyvolat. Pro ukončení vyhledávání v Registru ISSN je žádoucí použít funkci ukončit vyhledávání (close session).

Díky spolupráci s příslušnými národními centry bylo zavedeno **automatizované propojení na externí zdroje ze záznamu ISSN** k záznamům z katalogů zatím patnácti zemí (Austrálie, Belgie, Bosna a Hercegovina, Estonsko, Finsko, Chorvatsko, Itálie, Maďarsko, Německo, Nizozemsko, Norsko, Slovinsko, Španělsko, Švédsko, Švýcarsko). Tato propojení jsou založena na kódu národního centra a čísla ISSN, což znamená, že je takto propojeno přes 350 000 záznamů z ISSN Registru. Národní střediska ostatních zemí angažovaných v MS ISSN možnost tohoto propojení zkoumají nebo disponují SW, který jim tato propojení zatím neumožňuje. Těmto centrům bylo doporučeno, aby svá webová rozhraní zaměřily na službu OpenURL, protože je všeobecně žádoucí umožnit přímý přístup k záznamům pomocí takových metadat, jako je číslo ISSN [ISSN International Centre, 2005a].

Portál ISSN nabízí přímý funkční odkaz s názvem „**Find this ISSN via OpenURL**“, který se nachází pod každým úplným záznamem Registru ISSN. Pokud se uživatel rozhodne tento odkaz využít, je číslo ISSN z vybraného záznamu postoupeno výchozímu směrovacímu serveru, který zobrazí zdroje nabízející služby týkající se dokumentu s tímto číslem ISSN (např. propojení na plný text, mezi knihovní výpůjční služba atd.).

Z portálu ISSN je dostupné propojení na internetové vyhledávače Google.com a Yahoo.com pomocí odkazu „**Find this ISSN in: Google / Yahoo**“. Tyto vyhledávače zobrazí seznam vyhledaných odkazů k určitému číslu ISSN.

Portál ISSN nabízí i další odkazy, které uživatelům zjednodušují práci s databází. Jsou to odkazy na

- seznam nejnovějších záznamů (v květnu 2006 to jsou záznamy z března 2006)
- seznam záznamů zdrojů přístupných online
- formulář žádosti o přidělení čísla ISSN

- formulář žádosti o ověření čísla ISSN
- statistiky MC ISSN
- seznam národních center MS ISSN
- webové stránky MC ISSN

Zobrazení LTWA v nabídce portálu je, ale bohužel není funkční. Pokud by uživatelé při používání portálu ISSN tápali, je jim k dispozici vyčerpávající nápověda (help) [ISSN International Centre, 2005c].

5 Závěr

Posláním MS ISSN je jednoznačně identifikovat seriály / pokračující zdroje bez ohledu na formu jejich nosiče, a to pomocí čísla ISSN. Dnes je číslo ISSN hlavním identifikátorem jak tištěných, tak elektronických seriálů / pokračujících zdrojů s celosvětovým záběrem. Je široce využíváno mnoha systémy a uživateli pro různé účely všude tam, kde je potřeba jednoznačně určit seriál / pokračující zdroj. MS ISSN je dobře zavedený, fungující a široce využívaný systém. Domnívám se, že na poli registrace seriálů / pokračujících zdrojů nemá konkurenta a že jeho databáze ISSN Registr s kvalitními záznamy zdrojů a jejich čísla ISSN může být právem považována za bohatství.

Zavádění nových informačních technologií a především rozvoj elektronického publikování daly vzniknout novým zdrojům a postupům uplatňovaných od jejich vzniku až po využití jednotlivými uživateli. Současného věhlasu a uznání by MS ISSN pravděpodobně nedosáhl, pokud by na tyto nové skutečnosti nereagoval a pracoval dál dle překonaných definic a standardů. Z této práce jasně vyplývá, že MS ISSN včas akceptoval potřebu registrace nových zdrojů a této potřebě se snažil rychle přizpůsobit. Ačkoli slovo rychle se zdá znít trochu nepatřičně, je zde myslím namístě. Registrace elektronických zdrojů vydávaných na hmotných nosičích byla možná již v polovině 90. let a registrace elektronických zdrojů zpřístupňovaných v režimu online v roce 1998. Všechny nástroje používané pro registraci zdrojů byly novinkám přizpůsobovány za pochodu.

Nové zdroje a celosvětová změna pojetí seriálových publikací způsobily zastarání a nezpůsobilost formátu ISSN, který vycházel z formátu US MARC. Dalším dokladem o nezpůsobilosti formátu ISSN se stala ne příliš úspěšná snaha o vývoj programu pro konverzi dat z UNIMARCu. Revize formátu byla zahájena v roce 2002. Nový ISSN formát s názvem *ISSN MARC 21 FORMAT* vychází z formátu MARC 21 a dá se překlápat do a z UNIMARCu. Se změnou formátu souvisejí samozřejmě i změny v bibliografickém záznamu. Další inovace byla provedena na poli technického zázemí. Na přelomu roku 2002 / 2003 se začalo uvažovat

o novém softwaru, který by nahradil zastarávající OSIRIS. Na základě vypracovaných technických specifikací a konzultací s právníky byl vybrán software *Virtua* společnosti VTLS, která je renomovanou společností v oblasti vývoje knihovnických systémů. Implementace softwaru *Virtua* začala již v září 2003 a byla rozdělena do několika fází. Systém je v provozu od jarních měsíců roku 2005. *Virtua* je na rozdíl od OSIRISu založena na datové struktuře definované v MARCu 21, ale zároveň umožňuje konverzi z UNIMARCu a starého formátu ISSN. Nabízí i další výhody. Národním střediskům ISSN bylo nabídnuto zakoupení klientského modulu *Virtua*, nicméně přechod na tento systém nebyl povinný. Záznamy mohou být zpracovávány i v jiném systému, ten ovšem musí umožňovat export záznamů ve formátu MARC 21 či UNIMARC. ČNS ISSN například používá upravený systém *KP-Win*. Systém *Virtua* zásadně neproměnil pouze ukládání a export záznamů, ale i obsah a strukturu databáze ISSN Registr, která je hlavním produktem MS ISSN. Novinkou je pak přístup do databáze prostřednictvím webového portálu. Revidované vydání normy ISO 3297, která identifikátor ISSN definuje a určuje jeho aplikační pravidla, je očekáváno v jarních měsících roku 2007.

Společnost VTLS jasně prokázala, že je schopna software *Virtua* přizpůsobit požadavkům MS ISSN, což je i příslibem do budoucnosti. Přítomnost zástupce MC ISSN na výročním zasedání evropských uživatelů softwaru *Virtua* potvrzuje jasný záměr MS ISSN stávající software průběžně rozvíjet a přizpůsobovat novým požadavkům i technologiím, a tak by se nemusela opakovat značně náročná implementace nového počítačového systému. Orientace na uživatele a uspokojování jeho potřeb, jako např. aplikace ISSN-L, se zdá být taktéž dobrou strategií do budoucna. Získávání nových uživatelů, rozšíření MS ISSN do zemí třetího světa, podpora pronikání identifikátoru ISSN do sféry šedé literatury a průběžné rozvíjení softwaru jsou dle mého názoru priority, na které se MS ISSN s největší pravděpodobností v budoucnu zaměří.

Domnívám se, že MS ISSN díky svým proměnám bude nadále zaujímat významné postavení nejen v knihovnicko – informačním světě a díky své dynamice nezanikne v množství nově vznikajících identifikačních systémů.

Seznam použitých zkratek

CONSER	Cooperative Online Serials
ČNS ISSN	České národní středisko ISSN
DDT	Deweyho desetinné třídění
DOI	Digital Object Identifier
EAN	European Article Number
FTP	File Transfer Protocol
GNI	Global Namespace Identifier
ICSU	Council of Scientific Unions
IEE	Institution of Electrical Engineers
ISBD	International Standard Book Description
ISBD (S)	International Standard Book Description (Serials)
ISBD (CR)	International Standard Book Description (Continuing Resources)
ISBN	International Standard Book Number
ISDS	International Serials Data System
ISO	International Organization for Standardization
ISSN	International Standard Serial Number (mezinárodní standardní číslo seriálu/pokračujícího zdroje)
IT	Information Technology
LTWA	The List of Title Word Abbreviations
MC ISSN	Mezinárodní centrum ISSN
MDT	Mezinárodní desetinné třídění
MS ISSN	Mezinárodní systém ISSN
NC ISSN	Národní centrum ISSN
NST	New Serial Titles
SC 9	Subcommittee 9
SW	Software
TC 46	Technical Committee 46
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
URC	Uniform Resource Characteristics
URL	Uniform Resource Locator
URN	Uniform Resource Name
WG 5	Working Group 5
WWW	World Wide Web

Seznam použité literatury

- ANDROVIČ, Alojz. 2000. *Identifikátory informačných prameňov*. 1. vyd. Bratislava : Centrum vedecko - technických informácií SR, 2000. 151 s. ISBN 80-85165-81-3.
- BARTOŠ, Ivan. 2004. *Aplikace protokolu Z39.50 a perspektivy dalšího rozvoje*. 2004, Praha. 169.s. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví.
- BAYER, Jan. 1998. Elektronické seriály a systém ISSN. *Ikaros* [online]. 1998, roč. 2, č. 3 [cit. 2005-12-16]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/Clanek.asp?ID=200203013>>. ISSN 1212-5075.
- BAYER, Jan. 2001. Spolupráce s knihovnami, organizacemi a systémy : Mezinárodní spolupráce : ISSN. In Státní technická knihovna. *Výroční zpráva Státní technické knihovny 2000*. Praha : Státní technická knihovna, 2001. s. 14. Dostupný také z WWW: <<http://www.stk.cz/vyrzpr00.pdf>>.
- BAYER, Jan. 2003. Spolupráce s knihovnami, organizacemi a systémy : Mezinárodní spolupráce : ISSN. In Státní technická knihovna. *Výroční zpráva Státní technické knihovny 2002*. Praha : Státní technická knihovna, 2003. s. 25-27. Dostupný také z WWW: <http://www.stk.cz/vz_stk-2002.pdf>.
- BAYER, Jan; JEŘÁBKOVÁ, Eva. 1999. Elektronické časopisy a systém ISSN : second edition. *Ikaros* [online]. 1999, roč. 3, č. 10 [cit. 2005-12-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/Clanek.asp?ID=200205140>>. ISSN 1212-5075.
- BAYER, Jan; JÍLKOVÁ, Jaroslava. 1995. ISSN a registrace seriálových publikací v ČR. *Infocus*. 1995, roč. 1, č. 4, s. 102-104.
- BRATKOVÁ, Eva. 2005a. *Formát MARC 21 pro bibliografická data : Přehled polí a podpolí : Metodická příručka pro potřeby cvičební výuky ÚISK (se zaměřením na knihy a pokračující zdroje v tradiční i elektronické formě)*. Verze 1.5. Praha : ÚISK FF UK, 2005. 45 s.
- BRATKOVÁ, Eva. 2005b. *Registrační a lokalizační informační systémy pro seriály a pokračující zdroje : studijní materiál pro potřeby výuky ÚISK*. Verze 6.0. Praha : ÚISK FF UK, 2005. 28 s.
- BRATKOVÁ, Eva. 2005c. *Sít' identifikátorů informačních entit : pracovní učební text pro potřeby výuky posluchačů ÚISK*. Verze 2.3. Praha : ÚISK FF UK, 2005c. 24 s.

ČSN ISO 3297. c2000. Informace a dokumentace – Mezinárodní standardní číslo seriálových publikací (ISSN). Praha : Český normalizační institut, c2000. 10 s.

ISDS International Centre. 1983. *ISDS Manual*. Paris : ISDS International Centre, 1983. 250 s.

ISO TC 46/SC 9 N410 : Background information on the development of ISO Committee Draft 3297 [online]. 2005. 2005-10-30 [cit. 2006-05-31] Přístup z WWW: <<http://www.collectionscanada.ca/iso/tc46sc9/docs/sc9n410.pdf>>.

ISO TC 46/SC 9 N442 revised : Responses to comments on ISO Committee Draft 3297, Information and Documentation – International Standard Serial Number (ISSN) [online]. 2006. 2006-05-01 [cit. 2006-05-31] Přístup z WWW: <<http://www.collectionscanada.ca/iso/tc46sc9/docs/sc9n442rev.pdf>>.

ISO TC 46/SC 9 Working Group 5 for Project 3297 : Revision of the ISSN standard [online]. 2006. Last update 2006-05-02 [cit. 2006-05-31]. Přístup z WWW: <<http://www.collectionscanada.ca/iso/tc46sc9/wg5.htm>>.

ISSN International Centre. 2006. *ISSN Home page* [online]. Paris : ISSN International Centre, 12/04/2006 [cit. 2006-05-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.issn.org>>.

ISSN International Centre. 2005a. *International standard serial number (ISSN) : 30th Meeting of Directors of ISSN Centres, National Library of Australia, Canberra, 27-29 September 2005 : Item 7 of the agenda, New Computer System and Virtua client*. International Centre for the Registration of Serial Publications, 2005. 6 s. Interní materiál ISSN/NC/30.4.

ISSN International Centre. 2005b. *International standard serial number (ISSN) : 30th Meeting of Directors of ISSN Centres, National Library of Australia, Canberra, 27-29 September 2005 : Item 9 of the agenda, ISSN Manual : revision and maintenance*. International Centre for the Registration of Serial Publications, 2005. 6 s. Interní materiál ISSN/NC/30.6.

ISSN International Centre. 2005c. *ISSN Portal* [online]. Paris : ISSN International Centre, 2005- [cit. 2006-05-14]. Zahrnuje přístup do online databáze registru ISSN v systému Virtua. Dostupný z WWW: <<http://portal.issn.org/>>.

ISSN International Centre. 2004a. *International standard serial number (ISSN) : 46th Meeting of the Governing Board of the International Centre, Paris, ISSN International Centre, 26-27 April 2004 : Item 6 of the agenda : New Computer System*. Centre for the Registration of Serial Publications, 2004. 7 s. Interní materiál ISSN/GB/46.3.

ISSN International Centre. 2004b. *International standard serial number (ISSN) : 29th Meeting of Directors of ISSN Centres, Martynas Mazvydas National Library of Lithuania, Vilnius, 7-9 September 2004 : Item 6 of the agenda, New Computer System*. Centre for the Registration of Serial Publications, 2004. 6 s. Interní materiál. ISSN/NC/29.3.

ISSN International Centre. 2004c. *International standard serial number (ISSN) 29th Meeting of Directors of ISSN Centres, Martynas Mazvydas National Library of Lithuania, Vilnius, 7-9 September 2004 : Item 9 of the agenda : OSIRIS and Virtua client for national Centres*. Centre for the Registration of Serial Publications, 2004. 2 s. Interní materiál. ISSN/NC/29.6.

ISSN International Centre. 2004d. *Summary of decision, provided by Mrs Mary Brooke : 29th Meeting of Directors of ISSN Centres, Forum Palace Conference Centre, Vilnius, Lithuania, 7th to 9th September 2004*. ISSN International Centre, 2004d. 2 s. Interní materiál.

ISSN International Centre. 2003. *ISSN Manual. Cataloguing part*. Paris : ISSN International Centre, 2003. 109 s.

Library of Congress. Network Development and MARC Standards Office. 2006. *Marc 21 Concise Format for Bibliographic Data* [online]. 2005 concise edition (includes 1999 edition with update no. 1 (October 2000), update no. 2 (October 2001), update no. 3 (October 2002), update no. 4 (October 2003), update no. 5 (October 2004), update no. 6 (October 2005)). Washington (D.C.) : Library of Congress, 2006-04-11 [cit. 2006-06-11]. Dostupný z WWW: <<http://www.loc.gov/marc/bibliographic/ecbdhome.html>>.

LYNCH, Clifford; PRESTON, Cecilia; DANIEL, Ron. 1998. *RFC 2288 : Using Existing Bibliographic Identifiers as Uniform Resource Names* [online]. 1998 [cit. 2006-05-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.apps.ietf.org/rfc/rfc2288.html>>.

MOATS, Ryan. 1997. *RFC 2141 : URN Syntax* [online]. 1997 [cit. 2006-05-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.apps.ietf.org/rfc/rfc2141.html>>.

OSIRIS User's Group. 2003. *Minutes of the 11th Meeting of the OSIRIS User's Group*. Madrid : Biblioteca Nacional de España, 2003. 2 s. Interní materiál.

PELLÉ, Françoise. 2005. Revising the ISSN ISO Standard : Summary of the Main Outcomes (March 2005). *Serials Librarian*. 2005, vol. 49, issue 3, s. 105-114.

ROZENFELD, Slawek. 2001. *RFC 3044 : Using The ISSN (International Serial Standard Number) as URN (Uniform Resource Names) within an ISSN-URN Namespace* [online]. 2001 [cit. 2006-06-28]. Dostupný z WWW: <<http://www.apps.ietf.org/rfc/rfc3044.html>>.

Státní technická knihovna. 2005. *České národní středisko ISSN* [online]. Praha : Státní technická knihovna, 2005-04-14 [cit. 2006-01-27]. Dostupný z WWW: <<http://www.issn.cz/>>.

ŠŤASTNÁ, Petra. 2002. ISSN a pokračující zdroje. *Ikaros* [online]. 2002, roč. 6, č. 9 [cit. 2006-05-24]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/1051>>. ISSN 1212-5075.

VOJTÁŠEK, Filip. 2001. URN a ISSN : Trvalá identifikace elektronických seriálů? *Ikaros* [online]. 2001, roč. 5, č. 7 [cit. 2005-12-14]. Dostupný z WWW: <<http://www.ikaros.cz/Clanek.asp?ID=200208325>>. ISSN 1212-5075.

VONDRÁŠKOVÁ, Věra. 2005. *Aktuální proměny Mezinárodního systému ISSN : Bibliografický soupis*. Praha : ÚISK FF UK, 2005. 12 s. Nепublikovaný materiál.

Příloha